ЁСЦЬ ТРЫ ГАДАВЫЯ НОРМЫ!

Радасна на душы ў аператара Мінскага падшыпнікавага завода Міхаіла Чарнаўца. Закончаны рабочы дзень, і зноў, як заўсёды, перавышана зменнае заданне. Тры гадавыя нормы ўжо сёлета выкананы. Такі падарунак перадавога рабочага XXII з'езду КПСС.

Фота Ул. Крука.

ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 67 (1601) | Пятніца, 25 жніўня 1961 года | Цана 4 кап.

ПРЫГОЖЫЯ ЛЮДЗІ

Там, дзе Віцебская шаша зліваецца з вуліцай гарадскога пасёлка Бешанковічы, сярод магутных стогадовых дубоў узвышаецца некалькі будынкаў фабрыкі мастацкіх вырабаў.

Прыгожая мясціна! А яшчэ больш прыгожыя тут людзі. Зойдзем у цэхі. Размерана стракочуць вышывальныя машыны, і пад чарадзейнымі рукамі дзяўчат-вышывальшчыц быццам ажываюць беласнежныя палотны, аздабляюцца квяцістымі арнаментамі, прыгожымі каляровымі ўзорамі. Як быццам тыя ж кветкі, што распусцілі свае бутоны ў палісадніку перад вокнамі, тыя ж дубовыя лісткі, што шапацяць на дрэвах, перанесены ў цэхі і раскладзены на бялюткія абрусы. З аддзелачнага цэха, пасля канчатковай даробкі і прасавання, вышытыя парцьеры, сурвэткі, кашулі, касцюмчыкі для дзяцей і іншыя рэчы, такія патрэбныя савецкаму чалавеку, рассылаюцца ў многія гарады Беларусі і братніх рэспублік. Там яны хутка знаходзяць сабе пакупніка. І кожны, хто купіць гэтыя рэчы, будзе шчыра дзякаваць бешанковіцкім вышывальшчыцам за іх стараннасць і спрыт, за іх залатыя рукі.

Працуюць на фабрыцы мастацкіх вырабаў у асноўным камсамольцы і моладзь. Большасць з іх прыйшла ў фабрычныя цэхі адразу пасля заканчэння сярэдняй школы. Маладыя і энергічныя, яны прынеслі з сабой невычарпальную юнацкую цікаўнасць, прагу да пошукаў і творчай працы. Ад смеху і жартаў ажыві́ліся цэхі. Загучалі па вечарах у чырвоным кутку фабрыкі вясёлыя галасы. Звонкая песня палілася праз расчыненыя вокны на шырокі прастор.

Неўзабаве фабрычная моладзь пачала выступаць на сцэне раённага Дома культуры. А потым палявыя дарогі прывялі калектыў мастацкай самадзейнасці ў суседнія і ў самыя далёкія калгасы. Каляровая рэклама, зробленая рукамі артыстаў-аматараў, запрашала калгаснікаў культурна правесці вольны час, паслухаць даклад, пабыць на канцэрце. І людзі ішлі, напаўнялі глядзельныя залы, апладзіравалі.

Дружна і старанна працуе калектыў фабрыкі. Прадпрыемства набірае тэмпы, удасканальвае метады вытворчага працэсу, знаходзіць рэзервы, каб павысіць прадукцыйнасць працы, выпускаць самую лепшую прадукцыю.

Каля сотні рабочых і работніц, дзве змены і аддзелачны цэх змагаюцца за права называцца калектывам і ўдарнікамі камуністычнай працы.

Гэты выдатны рух сучаснасці, народжаны рабочым класам напярэдадні XXI з'езда КПСС, знайшоў тут з самага пачатку свайго ўзнікнення гарачую падтрымку. Тады, як і цяпер, у час падрыхтоўкі да чарговага партыйнага з'езда, бурліла жыццё, плёскала магутнымі хвалямі творчага працоўнага ўздыму. Хвалі тыя расцякаліся ўсюды, данесліся яны і да Бешанковіч.

Першай у спаборніцтва за ганаровае званне ўключылася брыгада вышывальшчыц, якую ўзначальвае камсамолка Галіна Аўчыннікава. Неяк пасля змены ўсе сем вышывальшчыц яе брыгады сабраліся ў чырвоным кутку. Рая Панкевіч тут жа прачытала ў «Комсомольской правде» артыкул, у якім зачынальнікі руху называліся смелымі разведчыкамі будучыні. Амаль кожная з сяброўак выказала сваю думку. Не, не гучная назва спадабалася дзяўчатам. А тое, што людзі, аб якіх пісалася ў газеце, паставілі за правіла: «Адзін за ўсіх і ўсе за аднаго», абвясцілі сваім дэвізам: «Вучыцца жыць і працаваць па-камуністычнаму».

Размова ў чырвоным кутку перакінулася на справы сваёй брыгады, гаварылі пра яе поспехі і недахопы.

— Людзі ў камунізм шлях пракладаюць... А ў нас што? У нас некаторыя яшчэ нормы зменныя не выконваюць, — гаварыла Галіна. — Чалавек усёй фабрыцы план стрымлівае, можа, не разумее чаго... А хто дапамагае яму стаць перадавіком? Няма ў нас гэтага. Або вучобу ўзяць. Многія ж з нас нідзе не вучацца. Як закончылі школу, дык і кніг у рукі не бяруць. Давайце, дзяўчаткі, падумаем, ці здолеем мы перайначыць наша стаўленне да працы, да калектыву, да вучобы...

— Калі людзі робяць, значыць, і мы здолеем, — упэўнена зазначыла Рая.

А нехта з дзяўчат сумненне выказаў:

— Гэта ж у Маскве, а не ў нас. У раёне нашым яшчэ ніводнага ўдарніка камуністычнай працы няма. А мы — усёй брыгадай. Завалім такую справу, сораму не абярэшся. У Маскве іншая справа. А мы, лічы, у вёсцы жывём. У раённым цэнтры і адпачыць нават культурна няма дзе...

Ніна Шэрман запярэчыла:

— А мы паспрабуем. Мы павінны зрабіць так, каб не толькі на нашай фабрыцы, а і моладзь Бешанковіч і калгаснікі падшэфнага калгаса адчулі, што жывём у такі час, калі камунізм трывала ўваходзіць у штодзённае наша жыццё...

У гэтай своеасаблівай дыскусіі выявілася нямала цікавых задум, планаў, пажаданняў. Тут жа развеяліся сумненні, хістанні і трывогі ў тых, хто іх меў і, не таячыся, выказаў перад сябрамі. Калектыў — вялікая сіла, ён усё можа зрабіць, калі возьмецца за справу дружна. Ён дапаможа і навучыць тых, хто адстае, пераканае тых, хто не верыць...

Прапанову брыгадзіра падтрымалі ўсе. Так пачыналася барацьба вышывальшчыц за камуністычную працу, барацьба, якая ўнесла ў іх асабістае жыццё і жыццё фабрычнага калектыву многа змен, многа новага, цікавага, змястоўнага.

* * *

Цяжкім было дзяцінства ў Веры Васілеўскай. Рана страціла яна бацькоў, стала інвалідам. У любой краіне капіталістычнага свету, дзе радасць жыцця вымяраецца велічынёю грашовай скарбонкі, лёс малой сіраціны без бацькоў і багацця быў бы зломлены назаўсёды. У нас жа дзяўчынка не апынулася ў адзіноце. Дзяржава зрабіла ўсё, каб Вера жыла так, як і іншыя савецкія дзеці, яе аднагодкі. Яна заўсёды адчувала побач з сабой добразычлівых, чулых, уважлівых людзей. Але для чалавека, які вырас у сацыялістычным грамадстве, няма сапраўднай паўнаты жыцця без агульнакарыснай працы, без працоўнага калектыву. Імкнулася да працы, да рабочага асяроддзя і Вера Васілеўская.

Надоўга запомніўся дзяўчыне той дзень, калі яна ўпершыню нясмела пераступіла парог кабінета дырэктара фабрыкі. Увесь час мучыла сумненне. «Ці возьмуць? Ці захочуць важдацца са мной? Тут, на фабрыцы, як відаць, усе майстры сваёй справы. А ў мяне — ніякай прафесіі, — думала яна. — Праўда, у вольны час калі-нікалі займалася вышываннем. Але які гэта быў занятак, так, бавіла час. А тут патрэбна майстэрства не абы якое». І хоць дырэктар фабрыкі Аляксандра Міхайлаўна Пабудзей абыйшлася з дзяўчынай ветліва і прыняла яе на работу, усё ж неспакой не пакідаў Веру: «Як ужывуся з людзьмі на новым месцы?» Ёй здавалася, што ад фабрычнай моладзі яе аддзяляе інваліднасць, здавалася, што не будзе ў яе з дзяўчатамі агульных інтарэсаў і забаў.

Трывога была дарэмнай. У першы ж працоўны дзень, калі Вера прыйшла ў цэх, вышывальшчыцы паказвалі ёй, як і што трэба рабіць, расказвалі пра сваю работу. А адна з членаў брыгады камуністычнай працы — вышывальшчыца Марыя Бабаед са згоды ўсіх сяброўак адразу ўзяла шэфства над новенькай, раскрывала ёй крок за крокам усе таямніцы складанай прафесіі. Марыя і іншыя дзяўчаты знайшлі для Веры ўтульную кватэру, з густам абсталявалі яе... Хутка адносіны паміж дзвюма камсамолкамі — Марыяй і Верай — перараслі ў сапраўдную, шчырую дружбу. Цяпер і на рабоце і ў вольны час Вера і Марыя заўсёды разам.

І гэта не адзінкавы прыклад. Цесная таварыскасць, рабочая дружба звязвае ўвесь калектыў фабрыкі.

Выдатны запавет перадавікоў — навучыўся сам, навучы таварыша — стаў законам узаемаадносін у брыгадзе Галіны Аўчыннікавай. Не памыліліся дзяўчаты ў сваіх сілах, не пераацанілі іх. Спаборніцтва за камуністычную працу яшчэ больш з'яднала брыгаду. Кожны адчуваў цяпер адказнасць не толькі за сябе, а і за сваіх таварышаў. Раней не ўсе звярталі ўвагу на тое, што асобныя работніцы (быў такі грэх за вышывальшчыцамі Івановай, Бяляевай і іншымі), гонячыся за вялікім заробкам, зніжалі якасць вышыўкі. Цяпер гэта адразу кідалася ў вочы. Паміж зменамі работніцы збіраліся і патрабавалі ад бракаробаў тлумачэння. Пад націскам таварышаў бракаробы хутка звяліся.

Аднак былі і такія, што рабілі брак не наўмысля, а з прычыны дрэннага ведання вытворчага працэсу. Лепшыя вышывальшчыцы Раіса Панкевіч, Надзя Качан, Тамара Якімчук, Галіна Шашко зрабілі дырэкцыі і прафсаюзнай арганізацыі прапанову наладзіць на фабрыцы пастаянную тэхнічную вучобу. Група перадавых, адукаваных работніц была вылучана няштатнымі інструктарамі. Цяпер яны праводзяць заняткі, перадаюць свой вопыт сяброўкам. Наладжана тэхнічная вучоба і ў іншых цэхах.

У вялікай сям'і розныя дзеці. Не ўсе ж адначасова становяцца свядомымі. Патрабуецца штодзённая выхаваўчая работа.

Прафсаюзная арганізацыя аддзелачнага цэха выбрала на сходзе Ніну Альхіменку зборшчыцай членскіх узносаў. Нейкі час Ніна добрасумленна выконвала грамадскае даручэнне. А потым закінула работу і пачала прасіць, каб яе вызвалілі ад «нагрузкі». Прычыны для гэтага ў Ніны не было, і на агульным сходзе яе ўчынак быў строга асуджаны. Ніна зразумела сваю памылку і выправілася.

Людзі ў працы растуць, узбагачаюцца ведамі, культурай. На фабрыцы яны маюць поўную магчымасць праявіць свае здольнасці і талент. Тут своечасова заўважаюць такіх людзей, даюць прастор для іх росту. Свой працоўны шлях на фабрыцы Святлана Капцелава пачынала швачкай. Потым тут жа стала закройшчыцай. За добрую работу ёй прысвоілі высокае званне ўдарніцы камуністычнай працы і прызначылі начальнікам цэха. Гэта пад яе кіраўніцтвам аддзелачны цэх паспяхова змагаецца за званне камуністычнага. XXII з'езд роднай партыі Святлана Капцелава сустракае кандыдатам у члены КПСС. Нядаўна камуністы на партыйным сходзе аднагалосна прынялі яе ў свае рады.

Не толькі ў працы, а і ў паводзінах людзей яскрава бачны рысы новага. Работніцы абедзвюх змен машыннай вышыўкі пачалі паход за культуру на прадпрыемстве, на кожным рабочым месцы. У вольны ад работы час яны самі адрамантавалі памяшканні, пабялілі сцены, вышылі і навесілі на вокны прыгожыя парцьеры. У прыбраных, чыстых памяшканнях праца пайшла яшчэ спарней і весялей.

Усе члены брыгад камуністычнай працы з'яўляюцца слухачамі універсітэта культуры, займаюцца ў гуртках тэхнічнай вучобы і палітгуртках, некаторыя вучацца ў школе рабочай моладзі, рыхтуюцца да паступлення ў тэхнікумы і спецыяльныя вучылішчы. Ніна Шэрман, Рая Панкевіч і іншыя найбольш падрыхтаваныя камуністы і камсамольцы часта выступаюць перад рабочымі з дакладамі, гутаркамі. Брыгадзір вышывальшчыц Галіна Аўчыннікава з'яўляецца дэпутатам Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных і аддае шмат часу грамадскай рабоце. Пяць камсамольцаў актыўна ўдзельнічаюць у рабоце народнай дружыны па ахове грамадскага парадку.

Час ідзе вельмі хутка. Здаецца, зусім нядаўна сем вышывальшчыц раіліся і дамовіліся ў гонар XXI з'езда партыі спаборнічаць за званне брыгады камуністычнай працы. А тут і чарговы XXII з'езд КПСС не за гарамі. Вялікай радасцю поўніліся сэрцы фабрычнай моладзі, калі радыё абвясціла на ўвесь свет знамянальныя словы Праграмы: **«Цяперашняе пакаленне савецкіх людзей будзе жыць пры камунізме!»**

Невялікі, але поўны вялікіх змен час ад з'езда да з'езда, як маякамі, адзначаны працоўнымі дасягненнямі ў брыгадах, цэхах і зменах фабрыкі. Рабочыя змагаюцца цяпер за тое, каб план ударнай сямігодкі выканаць за шэсць год.

Шумяць разгалістыя, шыракалістыя дубы на сядзібе. Шумяць аб славе смелых людзей, якія, не баючыся цяжкасцей і перашкод, набліжаюць камуністычнае заўтра.

А. БЕЛАВУС.

ДАРАГІМ СЯБРАМ

Удзельнікі Тыдня рускай літаратуры ў Беларусі ў час знаходжання ў Брэсце падарылі гарадской бібліятэцы імя Пушкіна свае новыя творы. Цяпер тут аформлена кніжная выстаўка «Савецкія пісьменнікі свайму народу». З падарункамі прадстаўнікоў рускай літаратуры з вялікай цікавасцю знаёмяцца шматлікія чытачы гарадской бібліятэкі.

Пісьменнік Леанід Собалеў на сваёй кнізе апавяданняў пра маракоў зрабіў наступны надпіс: «Дарагім завочным сябрам — чытачам Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя Пушкіна. З аўтарскім прывітаннем і сардэчным пажаданнем шчасця ў жыцці і поспехаў у працы. Леанід Собалеў».

Свае кнігі «Два жыцці» і «Вецер з фронту» падарылі кінадраматург Аляксей Каплер і паэтэса Юлія Друніна. У аўтографах пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі выказаны цеплыня і павага да чытачоў слаўнага горада.

В. МІХНЮК.

ГАЛОЎНАЯ ТЭМА

Італьянскі пісьменнік Карла Леві, дзелячыся ўражаннямі ад палёту Германа Цітова, прыводзіць словы свайго сябра:

«...Чалавек пранік у космас, заўтра ён высадзіцца на Месяцы. Гэта цудоўна, грандыёзна. Але куды важней іншае — якімі будуць людзі к таму часу, калі яны здолеюць жыць на прасторах нябёсаў. Было б крыўдна, калі гэта будуць усё тыя ж людзі сённяшняга дня, якія ні ў чым не змяніліся. Бо самае галоўнае—пераўтварыць і зрабіць лепшым чалавека...»

Пагадзіўшыся з тым, што фізічны акт заваёвы Сусвету павінен суправаджацца заваяваннем чалавека «знутры», Карла Леві ўсё ж сказаў сябру, што разважаць трэба зусім інакш: «Трэба ставіць пытанне не толькі пра тое, ці здольны чалавек удасканальвацца ў маральных і разумовых адносінах таксама, як удасканальваецца ім жа, чалавекам, тэхніка, якую ён стварае. Трэба задумацца над тым, пра што сведчаць гэтыя дасягненні тэхнікі і ці былі б яны магчымы без тых глыбокіх змен, якія ўжо адбыліся і працягваюць адбывацца ў самой натуры чалавека, у яго светаразуменні».

Прыхільнік савецкай краіны цудоўна разумее нашых людзей. Відавочна, ён, як і многія іншыя за мяжой, здолеў зразумець гэта ў многім дзякуючы менавіта савецкай літаратуры, якая паспяхова адлюстроўвае натуру савецкага чалавека ва ўсёй яе складанасці, «ва ўсіх вымярэннях». У цэнтры ўвагі шматнацыянальнай савецкай літаратуры, у тым ліку і беларускай, заўсёды быў і ёсць сучаснік.

Наш сучаснік!.. На якім бы ўчастку ён ні працаваў — яго справы ўзвялічваюць нашу Айчыну.

Передавому савецкаму чалавеку нашых дзён уласцівы любоў да працы, глыбокае ўсведамленне свайго грамадскага абавязку, патрыятызм, калектывізм, прастата і сціпласць, арганічны пратэст супраць усялякіх перажыткаў мінулага.

Сёння, як ніколі, кожны савецкі працаўнік імкнецца аддаць усе сілы свае на тое, каб унесці як мага большы ўклад у агульную справу народа, каб быць на ўзроўні задач, пастаўленых партыяй перад краінай.

І гэта надае працоўным намаганням кожнага з нашых сучаснікаў найглыбейшы сэнс.

У новым святле паўстаюць сёння перад савецкім чалавекам словы Маркса пра тое, што сапраўднае шчасце — ва ўсведамленні, што твая праца ўзвялічвае не толькі цябе, але і робіць шчаслівымі іншых людзей.

У новым святле паўстаюць перад намі ленінскія словы: «Патрэбна марыць!..». Мары савецкага чалавека заўжды здзяйсняюцца. Яскравейшае сведчанне гэтага — магутны, пераможны поступ нашай краіны да камунізма.

У новым святле паўстаюць цяпер і словы пісьменніка-грамадзяніна Мікалая Астроўскага, які гаварыў, што жыць трэба так, каб ведаць, што ўсе сілы, усе здольнасці аддадзены барацьбе за самае цудоўнае на зямлі.

Сёння барацьба за самае цудоўнае на зямлі — гэта барацьба і праца ў імя пабудовы камунізма.

Грунтуючыся на аб'ектыўных законах развіцця грамадства, праект Праграмы КПСС намячае **канкрэтны** шлях барацьбы за камунізм. У гэтай канкрэтнасці — зарука яе здзяйснення, яе натхняючая сіла.

Праект Праграмы падкрэслівае задачу выхавання чалавека **блізкай** ужо камуністычнай будучыні. Адсюль — надзвычайная ўвага ідэалогіі. І ў гэтай галіне адно з першых слоў аддадзена чалавеказнаўцам, інжынерам душ чалавечых, пісьменнікам, якія заўжды былі і ёсць, як падкрэслівае Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў, актыўнымі памочнікамі партыі.

Пісьменнікі Савецкай Беларусі—адзін з перадавых атрадаў шматнацыянальнай савецкай літаратуры —заўсёды ўсведамлялі і сёння ясна ўсведамляюць свае задачы. Жывое сведчанне таму — шматлікія пісьменніцкія выказванні і выступленні ў друку і па радыё ў гэтыя гістарычныя дні, калі абмяркоўваецца праект Праграмы КПСС. Сведчанне таму — самы актыўны ўдзел пісьменнікаў у жыцці рэспублікі, паездкі на новабудоўлі і ў калгасы, у час якіх ажыццяўляецца цесны кантакт з чытачамі і героямі будучых твораў, нядаўна праведзены Тыдзень рускай літаратуры ў Беларусі, які выліўся ў сапраўды ўсенароднае свята. Прызнанне чытача, любоў чытача, якія ўзачавідкі выявіліся ў час гэтага Тыдня, — хіба гэта не прызнанне народам здабыткаў усесаюзнай літаратуры і літаратуры нашай рэспублікі?..

Сёння на стале ва ўсесаюзнага чытача побач з лепшымі творамі літаратур братніх рэспублік Савецкага Саюза — кнігі пісьменнікаў нашай рэспублікі: раманы П. Броўкі, І. Шамякіна, Ул. Карпава, апавяданні і аповесці Я. Брыля і многіх іншых. Гэта што датычыць прозы. Вершаў жа і паэм —не пералічыць. Лепшыя творы беларускай драматургіі пра сучаснасць ідуць на ўсесаюзнай сцэне.

Больш таго — творы беларускіх пісьменнікаў вядомы сёння і пад сонцам Кітая, і ў братняй Балгарыі, і вывучаюцца літаратуразнаўцамі Чэхаславакіі, Польшчы, Францыі, Італіі...

Праект Праграмы КПСС у галіне ідэалогіі, у галіне культуры, літаратуры і мастацтва ставіць перад нашай літаратурай новыя задачы. **Генеральнай тэмай савецкай літаратуры становіцца адлюстраванне непасрэднага пераходу да камунізма.** Гэта тэма вялізнага эпічнага маштабу. Сучаснік чакае твораў на гэтую велічную тэму.

Сучаснік чакае і твораў, у якіх было б адлюстравана, як на нашых вачах склалася магутная сістэма сацыялізма.

Гэтыя задачы літаратура здолее выканаць толькі пры ўмове, калі пошукі мастакоў слова будуць скіраваны ў сферу вялікіх дум і пачуццяў. У многіх творах нашых пісьменнікаў, на жаль, збеднена падаецца наша духоўнае жыццё. Атрымліваецца так, відавочна, таму, што пераважная ўвага аддаецца дэталізацыі быту, пейзажу, знешняга партрэта героя, а ў той жа час недастаткова даследуецца, недастаткова дэталізуецца **новае ў характары,** новае ва ўнутраным, у духоўным свеце нашага сучасніка. Перад пісьменнікамі ва ўсёй сваёй велічы і складанасці паўстае задача — новымі вачыма паглядзець на новыя з'явы ў жыцці, на новыя характары, народжаныя гэтым жыццём.

Пошукі новага ў жыцці з новых эстэтычных пазіцый, з пазіцый сучаснікаў і ўдзельнікаў непасрэднага будаўніцтва камунізма — менавіта гэта паспрые нараджэнню наватарскіх твораў, наватарскіх па зместу і па прыёмах адлюстравання рэчаіснасці, дазволіць літаратуры развінуць крылы для палёту, дагэтуль небывалага!..

У беларускай літаратуры ў апошні час з'явіўся шэраг новых раманаў. Некаторыя з іх, храналагічна выходзячы за рамкі непасрэдна сучаснай тэмы, усё ж спрыяюць таму, што можна назваць асэнсаваннем падзей, звязаных з нараджэннем **нашай** сучаснасці. Мастацкі даследуюцца, так сказаць, **вытокі** сённяшняга дня, сённяшняй нашай магутнасці і сілы, сённяшняга характару савецкага чалавека.

Асваенне такой велічнай эпічнай тэмы, як непасрэдны пераход да камунізма, патрабуе яшчэ больш шчыльнага набліжэння пісьменнікаў да сучаснасці. Нельга пры гэтым забывацца, што вобраз героя, надзеленага высокім інтэлектам, здольны стварыць толькі пісьменнік, якому самому ўласцівы высокі інтэлект. І ці не таму ў многіх нашых творах на сучасную тэму характары герояў інтэлектуальна абмежаваныя, што іх ствара́льнікі не здольны пранікнуць у вышэйшыя сферы духоўнага жыцця народа.

Відавочная неабходнасць часцей абмяркоўваць творы, дыскуціраваць вакол іх яшчэ да таго, як яны надрукаваны. Работа творчых секцый Саюза пісьменнікаў павінна весціся ў гэтым сэнсе больш мэтанакіравана. Секцыям неабходна збірацца часцей для творчых абмеркаванняў і спрэчак. Даўно ўжо не праводзілася ў нашым Саюзе пісьменнікаў мерапрыемстваў, прысвечаных творчым **праблемным** пытанням.

У наш гераічны час, адзначаны выдатнымі гістарычнымі падзеямі, пачэсная задача савецкіх пісьменнікаў і літаратурнай крытыкі—зрабіць усё магчымае, каб на стол чытача траплялі толькі высокаідэйныя, высокамастацкія творы. Перш за ўсё такімі павінны з'явіцца творы пра сучаснасць.

Пісьменнік! **Справа твайго гонару**—працаваць так, каб, рыхтуючы да друку новы рукапіс, мог сказаць: радуюся, гэта мая праца ўліваецца ў працу ў імя камунізма.

«Біяграфія Ул. І. Леніна» на беларускай мове

Змена закончылася. Друкары Мінскага паліграфічнага камбіната сабраліся ў чырвоным кутку, каб памеркаваць, як лепш выканаць заказ Дзяржаўнага выдавецтва БССР—выпусціць кнігу «Біяграфія Ул. І. Леніна», якая ўпершыню выдаецца на беларускай мове.

— Гэта будзе нашым падарункам XXII з'езду роднай Камуністычнай партыі, — аднадушна вырашылі рабочыя.

Яны падтрымалі пачын наборшчыкаў — аб'явіць выданне кнігі тэрміновым заказам. Друкаванне кнігі даручылі аднаму з лепшых майстроў Івану Мілеўскаму. Брыгада камуністычнай працы Тоні Амельянюк з ніткашвейнага ўчастка прапусціла ўвесь тыраж кнігі ў 10 тысяч экземпляраў за паўтары змены. Першая пробная партыя ў паўтары тысячы экземпляраў ужо адпраўлена ў кнігарні.

М. ЗЯНЬКОВІЧ.

Падзеі, факты, навіны

□ У мінулую нядзелю на вялікай эстрадзе Мінскага парку культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў адбыўся канцэрт удзельнікаў мастацкай самадзейнасці Крупскага раённага Дома культуры. Госці выступілі перад мінчанамі з разнастайным рэпертуарам.

На сталічнай сцэне ўжо выступілі са справаздачнымі канцэртамі, прысвечанымі XXII з'езду КПСС, калектывы мастацкай самадзейнасці сямі раённых дамоў культуры Мінскай вобласці. Іх прагледзелі больш як 20 тысяч гледачоў.

□ Пры Гродзенскім музычна-педагагічным вучылішчы адкрыта вячэрняе аддзяленне па класах фартэпіяна, народных інструментаў і харавога дырыжыравання. На ім будуць вучыцца рабочыя і служачыя без адрыву ад вытворчасці.

Да пачатку навучальнага года абсталёўваецца больш 70 новых кабінетаў, будуецца клуб, бібліятэка навучальнай установы. Сёлета на першых курсах стацыянарнага, завочнага і вячэрняга аддзяленняў вучылішча будзе займацца больш двухсот чалавек.

Цяпер у Гродна працуюць музычна-педагагічнае і культурна-асветнае вучылішчы, музычная школа-сямігодка, вячэрняя музычная школа, рад студый пры клубах прадпрыемстваў.

За пасляваенныя гады музычныя ўстановы абласнога цэнтра падрыхтавалі больш тысячы спецыялістаў.

□ Заканчваючы трохмесячныя гастролі па калгасах, саўгасах, раённых цэнтрах нашай рэспублікі, творчая брыгада Белдзяржфілармоніі выступіла перад працаўнікамі сельскай гаспадаркі Горацкага раёна з канцэртнай праграмай «Адзін за ўсіх і ўсе за аднаго».

Салісты Т. Логінава і А. Масленікаў выканалі песні беларускіх кампазітараў і ўкраінскія народныя жартоўныя песні. Артыст Ван Лі выступіў з нумарамі «Кітайская ігра з талерачкамі» і «Пластычны эцюд».

Творы беларускіх паэтаў і празаікаў прачытала А. Рыжкова. У канцэрце прынялі таксама ўдзел артысты А. Нагайцаў, А. Абдулава, Г. Жылін.

□ У Дзяржаўнай бібліятэцы імя Ул. І. Леніна наладжаны выстаўкі, прысвечаныя 200-годдзю з дня нараджэння выдатнага рускага архітэктара А. Захарава і творчасці вялікага савецкага мастака А. Герасімава.

Тут выстаўлены манаграфіі і артыкулы аб жыцці і творчасці А. Захарава, аўтара будынка Адміралцейства ў Ленінградзе, здымкі гэтага славутага і цудоўнага помніка рускай архітэктуры.

Творчасць А. Герасімава прадстаўлена яго падарожнымі эцюдамі па Індыі, рэпрадукцыямі вядомых партрэтаў і карцін: «Ул. І. Ленін на трыбуне», «Залп «Аўроры», «Групавы партрэт старэйшых мастакоў» і інш.

□ Пры Мінскім абласным Доме народнай творчасці адкрыліся завочныя курсы па падрыхтоўцы кіраўнікоў драматычных, харавых і танцавальных калектываў мастацкай самадзейнасці. На іх будуць вучыцца 250 чалавек. Праграма заняткаў разлічана на два гады.

Закончылася першая васьмідзённая ўстановачная сесія. Курсанты пазнаёміліся з асновамі гісторыі тэатра, тэорыі музыкі, методыкай класічнага і народнага танца. Сесіі з завочнікамі будуць праводзіцца два разы ў год.

НА МОВЕ ТРОХ РЭСПУБЛІК

У дні, калі ў нашай рэспубліцы праходзіў Тыдзень рускай літаратуры, літаратурна-драматычная рэдакцыя Гомельскай тэлестудыі запрасіла ў Гомель рускіх і ўкраінскіх літаратараў з суседніх Бранскай і Чарнігаўскай абласцей.

Бранскі драматург Аляксей Козін расказаў тэлегледачам, над чым цяпер працуюць літаратары Браншчыны, як яны рыхтуюцца да XXII з'езда КПСС. Паэт Ілья Швец прачытаў вершы.

Чарнігаўскі паэт Кузьма Журба прачытаў вершы «Шчасце», «Горад на Дзясне». Празаік Ілья Аліфяроўскі пазнаёміў тэлегледачоў з новым апавяданнем «Но пасаран!»

Беларускі празаік Міхась Даніленка прачытаў апавяданне «Стары настаўнік», малады паэт Анатоль Грачанікаў—верш «Боты».

Пісьменнікі сустрэліся з чытачамі ў гомельскім кніжным магазіне № 17.

На здымку (злева направа): Аляксей Козін (Бранск), пачынаючы паэт Фрыдрых Курас (Гомель), Кузьма Журба, Ілья Аліфяроўскі (Чарнігаў), Ілья Швец (Бранск), Браніслаў Спрынчан, Міхась Даніленка (Гомель).

Фота Ф. РАМАНАВА.

МАЙСТЭРНЯ МАСТАКА — КАЛГАСНАЕ ПОЛЕ

ТАК НАРАДЖАЮЦЦА КАРЦІНЫ

Браслаўшчына. Чароўны край лясоў і азёр. Нездарма ён прыцягвае да сябе жывапісцаў. Прывабіла Браслаўшчына і беларускага мастака Анатоля Шыбнёва. Каля дзесяці год назад Шыбнёў першы раз наведаў гэтыя мясціны. З той пары мастак часты госць у калгасе «Дружба». Не, бадай, будзе няправільна назваць яго госцем. Ён тут свой чалавек, якога добра ведаюць калгаснікі, з якім пасябравалі.

Але не толькі прыгажосць роднага краю вабіць мастака. Тут Шыбнёў убачыў працавітых людзей вёскі, будаўнікоў камунізма. Ён сустракаў іх на калгасных фермах, у полі, у рыбалавецкай брыгадзе, бачыў у клубе пасля працоўнага дня, гутарыў з імі дома ў звычайнай сямейнай абстаноўцы. Тады і з'явілася задума напісаць карціну «На браслаўскіх азёрах». Работа над палатном цяпер у асноўным завершана.

Мінулым летам мастак захапіўся працай ільнаводчага звяна. Шыбнёва прывабіў натхнёны працоўны ўздым маладых калгасніц. Там, на полі, разгаварыўся ён з дзяўчатамі Ірынай Вірбал, Ганнай Брылевіч, Аляксандрай Воўк і іншымі. Мастак адчуў, што яго абавязак— напісаць пра гэтых людзей.

Шыбнёў прыходзіў на поле і рабіў замалёўкі. Гэта не выклікала асаблівых цяжкасцей. Толькі вось калі паўстала пытанне кампазіцыйнай пабудовы карціны і выбару натуршчыц — справа аказалася нялёгкай. У полі дзяўчаты заняты з раніцы да вечара. А калі і ёсць вольныя мінуты, ільнаводкі выкарыстоўваюць іх з вялікай карысцю: адна рыхтуецца паступіць у медыцынскі тэхнікум, другая вучыцца ў вячэрняй школе. Рабіць эскізы прыходзілася або раніцай або вечарам. Урэшце склаўся першы варыянт карціны. Маладыя ільнаводы бяруць лён. Мастак намаляваў гэта на ўчастку, дзе сабраны ураджай. Не спадабалася. Шыбнёў зрабіў новы эскіз: звяно ільнаводаў сярод пасеваў. Лён вырас цудоўны — амаль да пояса. Удалечыні калгасныя палеткі. Працуе трактар. На гэтым варыянце мастак спыніўся. І вось ужо каторы месяц Шыбнёў працуе над карцінай. Ён мяркуе закончыць яе да Усесаюзнай мастацкай выстаўкі, якая адкрыецца ў канцы гэтага года.

Сёлетняя паездка мастака ў калгас «Дружба» была прысвечана не толькі збору матэрыялу для новай карціны. Шыбнёў выканаў многа эцюдаў родных краявідаў, зрабіў невялічкае палатно «Мальвы». Мы бачым вугал дома, кветнічак і вялікі куст мальваў...

Мастак расказаў пра свае далейшыя творчыя планы. У калгасе «Дружба» нарадзілася новая яго задума — напісаць карціну «Малацьба». Тэма твора — натхнёная праца калгаснікаў.

На здымку, які зрабіў фотакарэспандэнт БЕЛТА С. Капелька, вы бачыце мастака А. Шыбнёва за работай над карцінай «Маладзёжнае ільнаводчае звяно».

ШЛЯХ ВЫЯЎЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

У мастацтвазнаўчай літаратуры нямнога знойдзецца даследаванняў, якія аналізуюць вялікі і складаны шлях нашага нацыянальнага выяўленчага мастацтва, яго асаблівасці і здабыткі. Даваенныя выданні не вытрымалі выпрабавання часам і ў лепшым выпадку цікавыя толькі як архіўныя даведнікі.

Вось чаму выдадзеная ў Маскве кніга М. Арловай «Мастацтва Савецкай Беларусі» прыцягвае асаблівую ўвагу. Кніга гэтая вылучаецца паўнатой сабранага ў ёй матэрыялу і пераканальнай характарыстыкай выяўленчага мастацтва Беларусі на важнейшых этапах яго станаўлення і развіцця.

Першы раздзел кнігі знаёміць з беларускім жывапісам і графікай XVIII і XIX стагоддзяў. Творы гэтых жанраў захаваліся ў музеях і прыватных калекцыях або вядомы з розных архіўных дакументаў. Аўтар праявіла выключную стараннасць у вывучэнні архіваў Вільнюса, дзе знаходзяцца каштоўныя дакументы, якія характарызуюць цесную культурную сувязь беларускага і літоўскага народаў.

Значнае месца адводзіць М. Арлова Віленскай мастацкай школе. Беларуская таленавітая моладзь магла тут атрымліваць прафесіянальную мастацкую адукацыю, неабходную для далейшай вучобы ў Акадэміі мастацтваў у Пецярбургу або ў школе жывапісу, скульптуры і архітэктуры ў Маскве.

Аўтар падкрэслівае вялікае значэнне далучэння Беларусі да Расіі, культурныя цэнтры якой сталі прыцягальнай сілай для беларускай моладзі. У кнізе прасочваецца эвалюцыя беларускага выяўленчага мастацтва, яго дэмакратычных традыцый, разглядаецца прагрэсіўны ўплыў мастацтва вялікага рускага і ўкраінскага народаў на беларускае мастацтва. Вызначаючы нацыянальны кірунак творчасці буйнейшых мастакоў Беларусі, М. Арлова знаходзіць тыя каштоўныя рысы творчага жыцця майстроў, якія іх збліжаюць з мастацтвам і культурай суседніх братніх народаў.

Беларускія мастакі пасля вучобы ў Вільні, Пецярбургу, Маскве, працавалі ў сябе на радзіме, а некаторым даводзілася жыць у іншых мясцінах. Так, Іван Дамель, атрымаўшы адукацыю ў Віленскай мастацкай школе, працаваў у Вільні. Пасля высылкі ў Табольск, вандраваў па Сібіры, астатнія гады яго жыцця прайшлі ў Мінску, дзе нарадзіліся лепшыя творы мастака.

Іван Хруцкі вучыўся ў Віленскай мастацкай школе, у Акадэміі мастацтваў у Пецярбургу, працаваў недалёка ад Вільні. Ён многа год жыў у Беларусі, пісаў нацюрморты, партрэты і інтэр'еры, якія ўвайшлі ў буйнейшыя калекцыі рускага, беларускага і літоўскага мастацтва.

Ва ўмовах былой Расійскай імперыі беларускія мастакі не парывалі са сваёй радзімай, хаця і цягнуліся да культурных цэнтраў Расіі. Гэтая шчырая прыязнасць да духоўнага багацця вялікага рускага народа толькі ўзбагачала творчасць мастакоў-беларусаў, пашырала іх кругагляд, дазваляла глыбей і паўней адчуваць сваё роднае. А. Гараўскі стварыў, апрача пейзажаў рускай прыроды, пранікнёныя нацыянальныя творы — «На радзіме», «Від дубовага гаю каля Бабруйска», «Пінскія балоты», «Рака Беразіна», «Свіслач», «Пераход статка праз Беразіну ў ваколіцах Бабруйска перад дажджом». Мастак-случчанін К. Карсалін працаваў у Рускай місіі ў Пекіне. Прырода Кітая натхніла мастака на стварэнне выдатных пейзажаў.

Аўтар кнігі паслядоўна прасочвае развіццё ў Беларусі мастацкай адукацыі, нараджэнне ў Мінску прыватных школ на чале з кваліфікаванымі мастакамі, групаванне вакол іх прафесіянальных майстроў і таленавітай пачынаючай моладзі. У гэтым жа раздзеле асвятляецца выставачная дзейнасць мастакоў у гарадах Беларусі, якая пачала разгортвацца з 90-х гадоў мінулага стагоддзя.

М. Арлова даследуе адну з важнейшых асаблівасцей беларускага выяўленчага мастацтва — фармаванне ў жывапісу XVIII—XIX стагоддзяў рэалістычных традыцый. У розныя этапы сваёй творчасці мастакі выказвалі свае патрыятычныя настроі, іх хвалявау лёс радзімы, думы і барацьба народа. Гэта відаць у творах Дамеля, Хруцкага, Гараўскага, Дабравольскага, Сілівановіча і некаторых іншых мастакоў.

М. Арлова сцвярджае, што ў беларускім выяўленчым мастацтве ў мінулым не атрымала развіцця сюжэтна-тэматычная бытавая або гістарычная карціна. Аднак аўтар лічыць, што і ў тыповыя для беларускага мастацтва камерныя формы — інтымныя і лірычныя пейзажы, партрэты, эцюды мастакі ўкладвалі значны сацыяльны змест.

Астатнія тры раздзелы кнігі прысвечаны беларускаму савецкаму мастацтву — ад перыяду Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі да часоў пасля Вялікай Айчыннай вайны. Нямала цяжкасцей перашкаджала даследчыку ў сістэматызацыі і ацэнцы творчасці мастакоў даваеннага перыяду, якая за вельмі невялікім выключэннем загінула. М. Арлова старанна сабрала ўсё, што захавалася, умела выкарыстала бібліяграфічны матэрыял, успаміны мінскіх старажылаў і непасрэдных удзельнікаў творчага жыцця Савецкай Беларусі з першых год яе станаўлення.

Аўтар здолела разгледзець тое новае, што прынесла выяўленчаму мастацтву Беларусі Савецкая ўлада. Надзённасць тэматыкі, сувязь мастацтва з жыццём народа, адлюстраванне вялікіх падзей рэвалюцыі, грамадзянскай вайны, будаўніцтва сацыялізма ў краіне, — вось што характарызуе савецкі перыяд выяўленчага мастацтва Беларусі. Яно стала сродкам камуністычнага выхавання шырокіх працоўных мас. Спрыяльную глебу для развіцця атрымала станковая сюжэтная карціна, пано, станковая графіка, плакат, скульптурны манумент, партрэт, рэльеф, якія ўвасабляюць героіку народа, яго барацьбу за ажыццяўленне велічных задач Камуністычнай партыі.

Апошні, чацвёрты раздзел кнігі прысвечаны пасляваеннаму мастацтву, далейшаму развіццю жывапісу, графікі, скульптуры.

У кнізе вялікая колькасць рэпрадукцый з многіх невядомых твораў, каштоўныя заўвагі да кожнага раздзела бібліяграфія і даведнік імён мастакоў.

Рукапіс кнігі ў свой час усебакова абмяркоўваўся ў Саюзе мастакоў БССР, дзе былі зроблены істотныя заўвагі аўтару. М. Арлова здолела ўлічыць іх і напісаць патрэбную масаваму чытачу кнігу.

Нельга аднак не сказаць пра юбілейны тон, у якім вытрымана ўся кніга. Ствараецца ўражанне, што творчы шлях беларускіх мастакоў, асабліва скульптараў, гэта — проста трыумфальнае шэсце, у той час, як адзначае аўтар, многім з іх часта не хапала прафесіянальнай падрыхтоўкі.

У асноўным жа кніга М. Арловай дае правільнае ўяўленне аб беларускім выяўленчым мастацтве.

П. ГЕРАСІМОВІЧ.

М. Арлова. «Искусство Советской Белоруссии». Масква. 1960. Выдавецтва Акадэміі мастацтваў СССР.

ВАЛІЦЬ ДРЭВА ПА СІЛЕ

Самадзейнасць? Так. Але на прафесіянальным узроўні

Было нямала скептыкаў, якія лічылі ідэю стварэння народных тэатраў нерэальнай. Цяпер ужо ні ў каго не выклікае сумнення заканамернасць гэтай з'явы. Народныя тэатры існуюць і карыстаюцца вялікай папулярнасцю ў гледача.

Між тым, узнікла патрэба гаварыць не толькі пра народныя тэатры, але і пра тэатральныя калектывы раённых і гарадскіх дамоў культуры, клубаў і ў першую чаргу пра тое, якія п'есы і як яны ставяць.

На маю думку, у драматычнай самадзейнасці лепш за ўсё пачынаць з сучаснай аднаактовай п'есы, пасля паспрабаваць свае сілы ў вадэвілі, а тады ўжо можна пераходзіць да больш складанай сучаснай п'есы. І толькі пасля, можа, варта падумаць і пра класіку.

Але некаторыя рэжысёры самадзейных калектываў хочуць «дзярзаць», адразу бяруцца за складаныя творы, якія патрабуюць вялікіх сіл.

Так напрыклад, драматычны калектыў Ветухноўскага сельскага клуба Касцюковіцкага раёна ў час падрыхтоўкі да конкурсу, які праходзіў у рэспубліцы ў мінулым годзе, узяў у свой рэпертуар п'есу А. Астроўскага «Не ўсё кату масленіца». Калектыў яшчэ не меў патрэбнай падрыхтоўкі, і спектакль атрымаўся вельмі слабы.

Вядома, ніхто не супраць таго, каб тэатральныя калектывы вырашалі вялікія, сур'ёзныя творчыя задачы. Аднак для гэтага патрэбны адпаведны ўзровень майстэрства. «Валі дрэва па сіле» — гаворыць прымаўка. Яе карысна памятаць кіраўнікам пачынаючых тэатральных калектываў. Паспешлівыя рашэнні, пагоня за эфектнай афішай прыносяць толькі шкоду.

Ёсць яшчэ імкненне браць у рэпертуар перш за ўсё камедыю і, зразумела, самую смешную, каб больш «іграла» сама п'еса, а менш выканаўцы. А камедыю ставіць значна цяжэй, чым драму. Яна патрабуе асаблівага майстэрства мізансцэн, выдатнай пластыкі ў выканаўцаў і, часам, майстэрства танца і спявання. Усё гэта значна ўскладняе работу над спектаклем.

Некаторыя рэжысёры самадзейнасці ахвотна ставяць украінскую класічную камедыю і, захапіўшыся песнямі, танцамі і музыкай, зніжаюць сацыяльнае гучанне спектакля. Ёсць агульнавядомая ісціна: старыя п'есы ставіць з пазіцыі сённяшняга дня, інакш няма сэнсу брацца за пастаноўку класічных п'ес.

Сёння патрэбны спектаклі, якія дапамаглі б людзям жыць і працаваць у імя светлай будучыні, якія б адказалі на хвалюючыя пытанні сучаснасці і клікалі гледача на барацьбу супраць дармаедства, бюракратызму, рэлігійнага дурману.

Можна яшчэ часта пачуць, што ў самадзейнасці больш важны працэс працы над спектаклем, чым яе вынік. Мне здаецца, што гэта шкодная думка, бо ў нашых клубах ствараюцца не студыі, не навучальныя ўстановы, дзе можна бясконца займацца эцюдамі і практыкаваннямі, а самадзейныя тэатральныя калектывы, якія ў першую чаргу сродкамі мастацтва выхоўваюць працоўных.

Пытанні рэпертуару і майстэрства шмат у чым залежаць ад рэжысёра, які ў самадзейным тэатры з'ўляецца педагогам, пастаноўшчыкам і часта — мастаком спектакля. Але такіх кіраўнікоў у тэатральнай самадзейнасці вельмі мала. Таму, можа, было б мэтазгодна арганізаваць трох-чатырохмесячную практыку самадзейных рэжысёраў пры абласных драматычных тэатрах.

Пасля практыкі рэжысёры будуць больш упэўнена і плённа працаваць з самадзейнымі артыстамі над павышэннем акцёрскага майстэрства, бо часта работа над п'есай зводзіцца да таго, што рэжысёр толькі папраўляе выканаўцу, ці правільна ён зрабіў націск у слове, ці не. А калі даб'ецца правільных націскаў, — пачынае разводку, расстаўляе акцёраў на сцэне і ў адпаведны момант прымушае іх сесці або перайсці на другое месца. «Чаму сесці? — пярэчыць выканаўца. — Мне хочацца падысці да акна!» «Ці мала чаго хочацца! Калі ўсе захочуць падысці да акна, дык і месца не хопіць! — адказвае рэжысёр, аднак, падумаўшы крыху, згаджаецца: — А наогул, падыходзьце». Такія рамесніцкія адносіны нараджаюць шэрыя, нікому непатрэбныя спектаклі, якія толькі падрываюць аўтарытэт драматычнай самадзейнасці.

Выканаўчае майстэрства ў самадзейнасці — вельмі надзённая праблема. Для вырашэння яе трэба, відаць, сістэматычна займацца эцюдамі па развіццю памяці, увагі, фантазіі, каардынацыі рухаў, тэхніцы сцэнічнай мовы, праводзіць заняткі па тэмах: «Работа акцёра над вобразам», «Характар і характарнасць» і інш., а набытыя веды і навыкі замацоўваць пры рабоце над п'есай.

Патрэбна сур'ёзная дапамога народным тэатрам у забеспячэнні іх касцюмамі, грымам, афармленнем і іншым. Добра было б арганізаваць пракатныя базы, якія маглі б задаволіць мінімальныя запатрабаванні самадзейных калектываў. Але ўдзельнікі самадзейнасці павінны і самі праяўляць тут больш ініцыятывы. Думаецца, што ў народных тэатрах не можа быць строгага размеркавання працы акцёра і працы бутафора, рэквізітара, рабочага сцэны і г. д. Удзельнікам самадзейнасці карысна прайсці ўвесь творчы, арганізацыйны і тэхнічны працэс работы над спектаклем. Акцёры, свабодныя ад спектакля, не могуць не ўдзельнічаць у асвятленні, у перастаноўцы і г. д. Мастацкая цэласнасць самадзейнага спектакля ў вялікай меры залежыць ад работы бутафорскага, рэквізітарскага і іншых цэхаў. Калі змена карцін займае 10—12 хвілін, на працягу якіх гледачы чуюць грукат перастаўляемай мэблі, стук малатка, а антракты па тых жа прычынах цягнуцца па 25 хвілін, то эмацыянальнае ўспрыняццё спектакля зніжаецца. Таму патрэбна загадзя размеркаваць абавязкі ўсіх удзельнікаў у час перамен, правесці дастаткова манціровачных рэпетыцый для таго, каб усё выконвалася хутка, ціха і дакладна. У гэтым пераканаў мяне сямігадовы вопыт работы ў самадзейнасці.

Кіраўнікам народных тэатраў пры выбары п'есы патрэбна ўлічваць свае тэхнічныя магчымасці і не брацца за непасільныя ў пастановачных адносінах спектаклі. Нельга забываць, што ўдзельнікі самадзейнасці займаюцца мастацтвам у вольны ад работы час і што большасць з іх прыходзіць у калектыў, не маючы спецыяльнай папярэдняй падрыхтоўкі.

Здараецца і так: сыграе дзяўчына або юнак ролю і лічаць, што яны ўжо акцёры, і працаваць, скажам, бутафорам або асвятляльнікам ім сорамна. А зазнайства прыводзіць часам да развалу творчай дысцыпліны, калі акцёры спазняюцца ці зусім не з'яўляюцца на рэпетыцыі. Гэта ў сваю чаргу зніжае творчую працаздольнасць, гасіць веру ў поспех спектакля. З такой з'явай патрэбна змагацца ў самым зародку, бо без творчай дысцыпліны поспех спектакля немагчымы. Нават самае нязначнае спазненне на рэпетыцыю павінна стаць прадметам абмеркавання ў калектыве. У гэтым сэнсе добра было б выкарыстаць вопыт самадзейных тэатральных студый Масквы і Ленінграда. Там кожнае спазненне заносіцца ў журнал рэпетыцый. Пасля трох спазненняў удзельнік пазбаўляецца звання студыйца, а потым ставіцца пытанне аб яго выключэнні.

З кожным годам у нашай рэспубліцы народных тэатраў становіцца ўсё больш і больш. Няма сумнення, што іх лік будзе павялічвацца. Якімі павінны быць гэтыя тэатры? Чым яны адрозніваюцца ад прафесіянальных? Перш за ўсё тым, што іх удзельнікі не зацікаўлены ў рабоце матэрыяльна. Людзі знаходзяць духоўнае задавальненне, а пры добрай арганізацыі атрымліваюць і другую прафесію. Усё робіцца ад шчырай любві да мастацтва, ад шчырага жадання служыць народу.

Цяпер, як мне здаецца, існуе яшчэ многа нявырашаных арганізацыйных пытанняў. Самадзейныя калектывы «ўзводзяцца ў ранг», у адным выпадку — у выніку аглядаў, у другім — на падставе мінулых заслуг.

Як першае, так і другое здаецца мне зусім няправільным. Пертварэнню гуртка ў тэатр павінна папярэднічаць сур'ёзнае вывучэнне калектыву. Прафсаюзны камітэт сумесна з праўленнем Дома культуры ці клуба павінны высветліць, ці варты той ці іншы гурток называцца народным самадзейным тэатрам, ці здольны яго кіраўнік забяспечыць далейшы рост і развіццё.

Удзельнікі калектыву павінны лічыць сваім абавязкам няўхільна захоўваць этычныя нормы, устаноўленыя Станіслаўскім: «Любіце мастацтва ў сабе, а не сябе ў мастацтве», «Сёння Гамлет, заўтра— статыст». Інакш кажучы, ім давядзецца адмовіцца ад зазнайства, прэм'ерства, быць сціплымі ў быце і перадавікамі на вытворчасці, узорна працаваць, упарта вучыцца, авалодваючы майстэрствам. Яны мусяць акуратна наведваць усе заняткі, выязджаць у раён столькі разоў, колькі будзе вызначана планам, у час выездаў дапамагаць мясцовай самадзейнасці, культасветным установам.

Прафсаюзны камітэт і праўленне Дома культуры або клуба таксама павінны ўзяць на сябе абавязацельства — адводзіць тэатру прыгоднае для нармальнай работы памяшканне, некалькі разоў у месяц аддаваць у яго распараджэнне сцэну, забяспечваць калектыў транспартам для яго выездаў на гастролі, дапамагаць матэрыяльна, пры неабходнасці — пераводзіць усіх яго ўдзельнікаў у адну змену на вытворчасці і г. д.

Важным, на мой погляд, з'яўляецца ў далейшым развіцці народных тэатраў і такое пытанне. У тэатральнай мастацкай самадзейнасці здаўна існавала традыцыя стварэння калектыўнай драматургіі. Гэта было вельмі неабходна ў той час, калі актуальнага рэпертуару амаль не было. І цяпер гэтыя традыцыі варта было б аднавіць.

Думаецца, адна з важнейшых задач народнага самадзейнага тэатра — ствараць у садружнасці з прафесіянальнымі драматургамі ўласныя п'есы на мясцовыя тэмы. Такія творы могуць потым упрыгожыць рэпертуар самадзейнага і прафесіянальнага калектыву. Нашым драматургам трэба ўстанавіць творчую садружнасць з самадзейнасцю, разам з аматарамі ствараць новыя п'есы.

Мастацкая самадзейнасць імкнецца да прафесіяналізацыі. Але ці трэба пры гэтым дубліраваць прафесіянальныя тэатры? Відавочна, што нам патрэбны не проста самадзейныя тэатры, а тэатры з пэўнымі асаблівасцямі мастацкай індывідуальнасці.

Але вельмі мала яшчэ ў тэатральнай самадзейнасці ёсць пошукаў, бо кіраваць ёю прыходзяць часам людзі, якія не апраўдалі сябе ў прафесіянальным тэатры, не здольныя да самастойнай творчасці, якія нясуць з сабою не дух пошукаў, а абыякавасць, шаблон, штампы.

У рэспубліцы ёсць шмат народных тэатраў, аднак сувязі, абмену вопытам паміж імі не існуе. Ці не можна арганізаваць нешта накшталт міжабласнога савета самадзейных тэатральных калектываў, які б распрацаваў і ажыццявіў праграму ўзаемаадносін? Гэта было б вельмі карысна.

А. ГОЛЫШ,
метадыст Магілёўскага абласнога Дома народнай творчасці.

Наступным у абмеркаванні праблем развіцця тэатральнай самадзейнасці выступіць драматург К. Губарэвіч.

Падарунак земляка

Гэта была задума супрацоўнікаў Слаўгарадскай раённай газеты: адшукаць сваіх знатных землякоў. Нарэшце, устанавілі адрасы некаторых вядомых людзей, што нарадзіліся ў раёне, напісалі ім пісьмы. Адным з першых адгукнуўся генерал-маёр запасу Якаў Іванавіч Драйчук, які жыве цяпер у Маскве. «Просьбу выступіць на старонках вашай газеты,—пісаў ён, — я прымаю вельмі блізка і лічу сваім абавязкам напісаць вам...»

Тыдні праз два ад Я. Драйчука прыйшло другое пісьмо. Ён расказваў пра свой жыццёвы шлях, пра тое, што дала яму Савецкая ўлада.

Нарадзіўся Я. Драйчук у 1900 годзе ў вёсцы Ржаўка. Бацькі яго былі сяляне-беднякі. Якаў скончыў чатырохгадовае земскае вучылішча ў роднай вёсцы, а потым вучыўся ў Прапойскім вышэйшым пачатковым вучылішчы. Надышоў Вялікі Кастрычнік. У 1918 годзе бацька Якава працаваў у камітэце сялянскай беднаты. Якаў дапамагаў бацьку весці канцылярскія справы камбеда — складаў спісы аднавяскоўцаў, вёў улік зямлі, лесу і іншай маёмасці, якія размяркоўваліся паміж сялянамі, пісаў усялякія даведкі. У 1919 годзе бацька Якава памёр, і хутка 19-гадовы юнак пайшоў у Чырвоную Армію. Служыў ён у розных часцях, прымаў удзел у барацьбе з бандытызмам, стаў камсамольцам а пазней, у 1923 годзе быў прыняты ў Камуністычную партыю.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Я. Драйчук удзельнічаў у баях за вызваленне роднай беларускай зямлі. Закончыў ён сваю службу ў арміі ў 1952 годзе і быў звольнены ў запас па хваробе.

На гэтым пісьме сувязь Я. Драйчука са сваімі землякамі-слаўгарадцамі не абарвалася. Адно за другім прыходзілі пісьмы з Масквы. Якаў Іванавіч цікавіўся жыццём і працай землякоў, ад усяго сэрца жадаў ім поспехаў. Да 43-й гадавіны Савецкіх Узброеных Сіл ён прыслаў артыкул «На варце міру», які быў надрукаваны ў раённай газеце.

У чэрвені Драйчук прыслаў у Слаўгарад пісьмо. Прыводзім некаторыя вытрымкі з яго:

«Я — ураджэнец вёскі Ржаўкі, там я правёў сваё маленства і юнацтва, пачаў працаваць. Адтуль пайшоў у Чырвоную Армію. Вялікая партыя Леніна і родная Савецкая ўлада вывучылі і выхавалі мяне, дапамаглі прайсці немалы жыццёвы і баявы шлях ад радавога салдата да генерала Савецкай Арміі. Мая сястра Ф. Драйчук таксама дзякуючы Савецкай уладзе атрымала вышэйшую педагагічную адукацыю і вось ужо 26 год выкладае гісторыю СССР у сярэдняй школе.

...З-за цяжкай хваробы я быў звольнены з арміі ў запас. Савецкая дзяржава прызначыла мне пенсію, якой хапае для задавальнення матэрыяльных і культурных патрэб маёй сям'і. З прычыны хваробы я не магу займацца ніякай грамадска-карыснай працай. Але прымірыцца з гэтым я не магу. Як камуніст, я хачу да канца свайго жыцця працягваць рабіць штонебудзь карыснае для нашай партыі, для савецкага народа. Гэтае маё імкненне асабліва ўзмацнілася цяпер, калі кожны працоўны нашай краіны жадае сустрэць XXII з'езд КПСС новымі поспехамі ў будаўніцтве камунізма...

Параіўшыся са сваёй жонкай, я рашыў перадаць дзяржаве свае асабістыя зберажэнні ў суме 5600 рублёў (новымі грашыма). Указаную суму грошай я хачу перавесці выканкому Слаўгарадскага раённага Савета дэпутатаў працоўных на стварэнне пры клубе вялікай бібліятэкі ў вёсцы Ржаўка, у калгасе «Савецкая Беларусь».

Пісьмо Я. Драйчука камуністы калгаса «Савецкая Беларусь» абмеркавалі на сваім сходзе. Калгаснікі выказалі падзяку свайму земляку за падарунак.

Вось што расказвае старшыня Ржаўскага сельсавета Андрэй Сцяпанавіч Салдаценка:

— Памяшканне клуба, у якім змяшчаецца цяпер невялікая бібліятэка, пашыраецца. Адводзім месца для кнігасховішча, невялікай чытальнай залы на 50 месц. Нядаўна атрымалі мы пісьмо ад Якава Іванавіча. Ён распытваў пра справы калгаса, пра тое, ці хутка будзе адкрыта новая бібліятэка.

Загадчыца раённай бібліятэкі В. Цітова разам з загадчыцай кніжнага магазіна А. Батоўкінай падабралі ў кнігарні для Ржаўскай бібліятэкі больш тысячы тамоў разнастайнай літаратуры. Тут 18 тамоў апошняга выдання Збору твораў Ул. І. Леніна, «Гісторыя КПСС», «Асновы палітычных ведаў», «Асновы марксісцкай філасофіі», зборы твораў Л. Талстога, Т. Шаўчэнкі, выбранае А. Чэхава, усе навінкі сельскагаспадарчай літаратуры. Астатнія кнігі згодна складзенага работнікамі раённай бібліятэкі спісу будуць прывезены ў хуткім часе.

Пройдзе яшчэ нямнога часу, і ў вёсцы Ржаўка гасцінна расчыняцца дзверы новай бібліятэкі. І кожны, хто будзе заходзіць сюды, браць кнігі, успомніць свайго земляка, камуніста Якава Іванавіча Драйчука.

Л. ВІХОЦКІ.

ТВОРЧЫ ПАРТРЭТ

Гераічныя вобразы

Многія наведвальнікі гродзенскіх абласных выставак запомнілі цікавыя работы самадзейнага скульптара А. Ліпеня: бюст Ул. І. Леніна, скульптурныя партрэты і кампазіцыі—«Данка», «Гусляр», «Абаронца Брэсцкай крэпасці», «Трактарыстка», «Радасць працы», бюст В. Саломавай, партрэт Б. Любовіч і інш.

З кожным новым творам расло майстэрства маладога скульптара. У гэтым добрую паслугу аказалі яму кансультацыі многіх вопытных мастакоў, у прыватнасці вядомых беларускіх скульптараў З. Азгура і А. Бембеля.

— Міма нашай хаты, дзе я жыў малым, — расказвае Аляксандр Іванавіч Ліпень,—часта праходзіў стары гусляр, аблічча якога глыбока запала мне ў душу. Вобраз яго я выношваў некалькі год і пачаў працу толькі тады, калі ён стаў мне зусім ясным.

Знаёмства з творчасцю Янкі Купалы дапамагло скульптару асэнсаваць будучы вобраз. Асабліва ўважліва перачытваў ён паэму «Курган», а таксама вершы, прысвечаныя гуслярам.

На аснове купалаўскай паэмы і была створана А. Ліпенем скульптура «Гусляр». Многа эскізаў, пробных кампазіцый зрабіў народны ўмелец, пакуль канчаткова не «вылепіўся» задуманы ім вобраз. Скульптура выканана ў гіпсе, памерам крыху больш натуры. Гусляр паказаны ў момант выканання сваёй бунтарскай песні. Нахмураныя бровы, позірк, скіраваны на слухачоў, сумныя складкі каля роту, з вуснаў якога нібы зрываюцца гнеўныя словы пратэсту— усё гэта глыбока хвалюе.

У першым варыянце твора яшчэ недастаткова востра быў паказаны гнеўны, бунтарскі выраз твару і постаці гусляра. Па заказу Рэспубліканскага Дома народнай творчасці А. Ліпень выканаў другі варыянт «Гусляра», які больш поўна адпавядае задуме аўтара.

Першы варыянт «Гусляра» экспанаваўся ў Гродзенскім абласным і Рэспубліканскім дамах народнай творчасці, потым—на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве. За гэтую работу аўтар быў узнагароджаны бронзавым медалем і дыпломам выстаўкі. Другі варыянт «Гусляра» знаходзіцца цяпер на Усесаюзнай выстаўцы самадзейнага выяўленчага мастацтва.

У партрэце заслужанага дзеяча культуры БССР Б. Любовіч самадзейнага скульптара прывабіла тэма нашага сучасніка. Б. Любовіч—стары член партыі, многія гады займалася грамадскай дзейнасцю. Апошні час яна кіравала ў Гродна групай вышывальшчыц, работы якой былі высока ацэнены грамадскасцю.

А. Ліпень уклаў вялікі змест у вобраз Любовіч. За спакойным задуменным поглядам мы адчуваем работу творчай думкі, роздум аб пражытым і дапытлівую цікавасць да нязведанага. Ледзь кранутыя ўсмешкаю вусны нібы абяцаюць добрую чалавечую ўсмешку, якая вось-вось асветліць немалады твар жанчыны. Буйныя, на першы погляд вуглаватыя рысы твару Любовіч падкрэсліваюць яе валявую натуру.

Потым А. Ліпень звяртаецца да гераічных тэм Вялікай Айчыннай вайны. Ім была вылеплена скульптура «Абаронца Брэсцкай крэпасці» і зроблены бюст Вольгі Саломавай.

Раней чым пачаць першую работу, самадзейны мастак падрабязна знаёміўся з літаратурай аб гераічных абаронцах Брэсцкай цытадэлі, ездзіў на месцы гістарычных баёў. На аснове сабранага матэрыялу майстар народнай творчасці стварыў вобраз савецкага байца, поўны мужнасці, адвагі і лютай нянавісці да ворагаў.

Варта адзначыць удалую кампаноўку скульптурнай фігуры на фоне сцяны крэпасці. Вобраз героя нібы вырастае з каменнай глыбы і ў той жа час знітаваны з ёю назаўсёды. Здаецца, няма такой сілы, якая здолела б адарваць яго ад гэтага кавалачка роднай зямлі. Выразны твар абаронцы крэпасці: схуднелы, з запалымі шчокамі, гнеўна сціснутымі губамі— ён выказвае ідэю ўсёй кампазіцыі. Што датычыць рук героя, павароту яго галавы і тулава, дык тут не ўсё ўдалося самадзейнаму скульптару. Левая рука, прыціснутая да грудзей, і правая, узнятая для кідання гранаты, — гэта жэсты вельмі традыцыйныя, якія часта паўтараюцца і ў жывапісу і ў скульптуры. Аўтару варта было пазбегнуць гэтага штампа.

Нарэшце, скульптар не ўлічыў у сваёй рабоце маштабнасці кампазіцыі. Памер—47 сантыметраў па вышыні і 40 сантыметраў па аснове — зусім не падыходзіць для гэтай скульптуры, таму што ён не перадае ў поўнай меры несакрушальную сілу героя.

Больш удалая другая работа А. Ліпеня—бюст Вольгі Саломавай, сакратара падпольнага гаркома камсамола, якая гераічна загінула ў баі з фашысцкімі захопнікамі. Усяго 23 гады пражыла гэта прывабная дзяўчына, але мужным подзвігам абяссмерціла сваё імя.

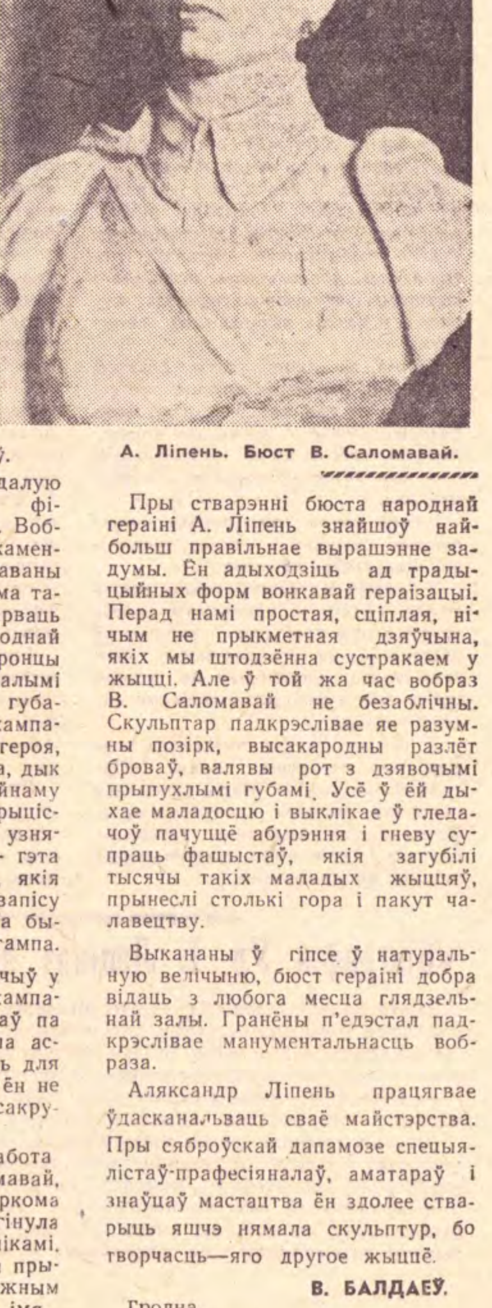

А. Ліпень. Бюст В. Саломавай.

Пры стварэнні бюста народнай герaіні А. Ліпень знайшоў найбольш правільнае вырашэнне задумы. Ён адыходзіць ад традыцыйных форм вонкавай гераізацыі. Перад намі простая, сціплая, нічым не прыкметная дзяўчына, якіх мы штодзённа сустракаем у жыцці. Але ў той жа час вобраз В. Саломавай не безаблічны. Скульптар падкрэслівае яе разумны позірк, высакародны разлёт броваў, валявы рот з дзявочымі прыпухлымі губамі. Усё ў ёй дыхае маладосцю і выклікае ў гледачоў пачуццё абурэння і гневу супраць фашыстаў, якія загубілі тысячы такіх маладых жыццяў, прынеслі столькі гора і пакут чалавецтву.

Выкананы ў гіпсе ў натуральную велічыню, бюст героіні добра відаць з любога месца глядзельнай залы. Гранёны п'едэстал падкрэслівае манументальнасць вобраза.

Аляксандр Ліпень працягвае ўдасканальваць сваё майстэрства. Пры сяброўскай дапамозе спецыялістаў-прафесіяналаў, аматараў і знаўцаў мастацтва ён здолее ствараць яшчэ нямала скульптур, бо творчасць—яго другое жыццё.

В. БАЛДАЕЎ.

Гродна.

Часопіс выйшаў у свет...

ПА ГАРАЧЫХ СЛЯДАХ ЖЫЦЦЯ

Наяўнасць разнастайнага па жанрах матэрыялу — адна з найпершых якасцей «тоўстага» літаратурнага часопіса. Чытач хоча бачыць у такім часопісе не толькі аповесці ці раман, паэму ці вершы, але і добры нарыс, публіцыстычны артыкул, цікавае выступленне пісьменніка па пытаннях літаратурнага майстэрства.

Жнівеньская кніжка «Маладосці» якраз і вызначаецца гэтай якасцю. Тут грамадска-палітычны раздзел прадстаўлены даволі шырока. Нарыс М. Кірылава «Саша» са школьнага жыцця. Замалёўка М. Марушкевіча «Крутыя павароты» аб станаўленні характару маладога рабочага. «Адмаўленне ад крыжа»—нарыс П. Місько на атэістычныя тэмы. Нататкі В. Говара «Нараджаюцца новыя гарады». Запіскі сталявара А. Азарава. «Старонкі дзённіка» нашага вядомага шахматыста А. Суэціна. Нават гэты няпоўны пералік сведчыць аб багацці жыццёвых праблем і пытанняў, якія імкнецца ахапіць «Маладосць».

Вітаючы імкненне рэдакцыі да жанравай разнастайнасці матэрыялу, можна, напэўна, аспрэчваць выкарыстанне такой чыста газетнай формы, якую мы сустракаем, напрыклад, у раздзеле «Гары, камсамольскі аганёк». Заметкі юнакоў і дзяўчат аб сваёй працы, якія апублікаваны ў гэтым раздзеле, усё ж такі здаюцца чужароднымі ў часопісе. Не ўсё, што добра і натуральна для газеты, прымае спецыфіка часопіса.

Аднак у цэлым, ацэньваючы грамадска-палітычны раздзел жнівеньскага нумара, нельга не сказаць аб правільным напрамку творчых пошукаў рэдакцыі часопіса, якая імкнецца весці чытача па гарачых слядах жыцця.

Найперш звяртае на сябе ўвагу нарыс М. Кірылава «Саша».

Аўтар адлюстроўвае той пераломны перыяд у жыцці школы, калі пачалося ажыццяўленне закона аб перабудове яе работы, аб укараненні вытворчага навучання. Гэта быў пералом не толькі ў формах і метадах навучання, а і ў псіхалогіі вучняў і іх бацькоў. І аўтару нарыса ўдалося пераканаўча паказаць гэта. Галоўны герой дзевяцікласнік Саша праходзіць складаны шлях духоўнага росту, узаемаадносін з бацькамі, са школьным калектывам.

Саша—звычайны хлопчык. Ён і да вучобы здатны, і фізічна добра развіты. Але яму ўласцівы рысы нерашучасці, няўпэўненасці ў сабе, яму не хапае самастойнасці ў сваіх думках і ўчынках. Гэта адмоўна ўплывала на яго паспяховасць у школе. Аўтар раскрывае вытокі гэтых рыс у характары Сашы: вінаваты бацькі, якія залішне апекавалі свайго адзінага сына, выхоўвалі яго беларучкай, ледзь не з калыскі пачалі гадаць, у які інстытут паслаць Сашу, калі ён скончыць сярэднюю школу.

І раптам Саша паведамляе дома, што іх дзевяты клас будзе займацца па праграме адзінаццацігодкі і за тры гады вучні атрымаюць спецыяльнасць слесараў-мантажнікаў чацвёртага разраду. Бацька абурыўся, не паверыў: «Глупства. Не можа быць. Ты нешта пераблытаў». Ён шукае шляхоў, як абыйсці гэтае вытворчае навучанне.

Такую рэакцыю бацькі якраз і можна было чакаць, яна вынікае з яго характару. Аўтар нарыса пераканальна мастацкімі дэталямі і эпізодамі паказаў абмежаванасць бацькі, адсталасць яго поглядаў на жыццё.

А тым часам Саша ўпадабаў школьную майстэрню. У яго і раней, яшчэ з самага маленства, не раз узнікала жаданне нешта майстраваць, памагаць ці бацьку ў хатняй рабоце, але яму забаранялі гэта. У яго дзіцячай душы нарадзіўся пратэст, але Саша быў пакорлівы, прыгнечаны бацькавай воляй, і яго пратэст быў пасіўны, пасіўны. Цяпер, калі Саша падрос, канфлікт паміж бацькам і сынам набываў новыя формы. Па вытворчаму навучанню Саша аказаўся самы адстаючы ў групе, і ў яго расла непрыхільнасць да бацькі.

З добрым веданнем дзіцячай псіхалогіі малады пісьменнік паказвае пакутлівыя перажыванні свайго юнага героя, яго імкненне да практычнай дзейнасці, да працы.

Нарэшце, перад зімовымі канікуламі Саша атрымаў пяцёрку па вытворчаму навучанню. Гэта была радасць. Вечарам, хаваючы задаволеную ўсмешку, ён паказаў табель бацьку. Той прагледзеў адзнакі, распісаўся і адклаў табель:

«— Усё тое ж. Амаль адны тройкі, — паныла загаварыў ён, звяртаючыся да маці. Да Сашы ён не абазваўся, даючы гэтым зразумець, што ў размове з ім па пытаннях вучобы ўсе довады вычарпаны і, на жаль, без ніякага поспеху.

— Чаму ж, ёсць і пяцёрка, — заступілася за Сашу маці.

— Па слясарнай справе? Гэтая пяцёрка ў інстытут паступіць не паможа, а аддаваць свайго сына ў слесары, як табе вядома, я не збіраюся.

Саша моўчкі ўзяў табель і паклаў яго ў дзённік. Радасць яго была засмучана».

Гэты выпадак быццам абудзіў Сашу. Праўда, Саша яшчэ па-ранейшаму пакорлівы, але ён ужо разумее па-даросламу несправядлівасць бацькі. Уплыў школьнага калектыву, знаёмства з рамонтным заводам, дзе вучні ў другім паўгоддзі працягвалі вытворчае навучанне,—усё гэта спрыяла духоўнаму росту Сашы. Ён стаў лепш паспяваць па ўсіх прадметах.

У канцы года, на заключных занятках па вытворчаму навучанню, Саша зрабіў гаечны ключ па ўласнаму эскізу. Здаецца, яшчэ ніколі не працаваў ён з такой ахвотай і стараннасцю, як над гэтым ключом. Прыгожы па форме, з фігурнай аздобай, ключ так і прасіўся ў рукі. Усе вырашылі, што яго трэба аддаць на выстаўку лепшых вучнёўскіх работ. Але Саша папрасіў узяць ключ дамоў. З хваляваннем чакаў ён дома бацьку, каб паказаць яму ключ. Але задума парадаваць бацьку адразу ж разляцелася ўшчэнт.

«— Вось чым сынок абрадаваў! —горка прамовіў бацька, і Саша бачыў, што яму сапраўды балюча. Але жаласці да яго не было. Нешта халоднае і жорсткае варухнулася ў Сашавай душы. Ён перастаў усміхацца і глядзеў на бацьку, цвёрда сціснуўшы вусны.

— Ты думаеш, мне гэта трэба?.. Каб ты вось гэтым глупствам займаўся? Думаеш — трэба?..

Ён з нянавісцю зірнуў на ключ і раптам размахнуўся, каб кінуць яго на сметнік».

Гэты драматычны эпізод выпісаны ў нарысе, можна сказаць, па-майстэрску. Чытач з напружаннем і хваляваннем сочыць за паводзінамі Сашы, як ён перахапіў і з усёй сілай сціснуў бацькаву руку, як крыўдай і рашучасцю гарэлі яго вочы... Бацька сумеўся, але калі Саша выпусціў яго руку, ён размахнуўся і ўдарыў Сашу па шчацэ...

Саша пайшоў з дому. Чытач і расстаецца з ім у той момант, калі, знясілены ад слёз і ўнутранага болю, Саша, седзячы ў пацямнелых кустах ля ракі, шаптаў:

— Што ж мне рабіць? Што рабіць?..

Але чытач верыць, што юнак пераадолее гэтую сваю часовую безвыходнасць. У канфлікце з бацькам ён перамог сваю кволасць і пакорлівасць. Саша зразумеў, куды кліча яго жыццё, і ён ужо не згубіцца ў гэтым жыцці.

А бацька?.. Ці навучыў яго чаму-небудзь гэты драматычны канфлікт з родным сынам? Нарыс не дае прамога адказу на гэтае пытанне. Але чытачу дастаткова матэрыялу для роздуму над вобразам бацькі. Аўтар паказаў і сімпатычныя рысы ў характары бацькі, чытач бачыць, што гэты чалавек памыляецца, што ў яго душы ёсць добры пачатак і, напэўна, урэшце ён зразумее, што няправільна выхоўваў сына.

Магчыма, аўтару нарыса трэба было больш увагі ўдзяліць паказу жыцця школьнага калектыву. Вельмі скорагаворкай паказаны ўплыў на Сашу настаўнікаў і лепшых вучняў. Не ўсюды дастаткова абгрунтаваны ўчынкі бацькі.

Удача нарыса—гэта ўдача ў стварэнні вобраза Сашы. А гэта ўжо многа.

Нарыс «Саша» публікуецца ў перакладзе з рускай мовы, але прозвішча перакладчыка чамусьці ўтоена. Думаецца, што трэба ведамляць чытачу прозвішчы перакладчыкаў такіх твораў.

Як мы ўжо адзначалі, грамадска-палітычны раздзел часопіса багаты, і няма магчымасці ў кароткім артыкуле падрабязна разглядзець усе матэрыялы. Скажам толькі, што нарыс «Адмаўленне ад крыжа» П. Місько таксама цікавы і карысны па свайму пазнавальнаму і выхаваўчаму значэнню, па мове, але багаты матэрыял нарыса ўсё ж недастаткова стройна сістэматызаваны.

Трохі расцягнутыя і залішне перагружаныя апісаннямі вытворчых працэсаў запіскі Аляксандра Азарава «Людзі, якія вараць сталь».

Складаная тэма перавыхавання чалавека закранута ў замалёўцы «Крутыя павароты» М. Марушкевіча. Замалёўка не пазбаўлена цікавасці, але ёй у радзе месц не хапае пераканаўчасці, некаторыя важныя моманты ў жыцці героя аўтар толькі называе, але не раскрывае.

Несумненна, прыцягне ўвагу чытача артыкул «Нараджаюцца новыя гарады» В. Говара. Салігорск, Светлагорск. Нафтаград... Каму не вядомы сёння ў нашай рэспубліцы гэтыя буйныя новабудоўлі сямігодкі. Аўтар гаворыць пра іх сённяшняе і будучае, закранае праблемы сучаснага горадабудаўніцтва. Праўда, артыкул трохі фрагментарны, трохі павярхоўны.

У разнастайным па зместу нумары часопіса чытач знойдзе і іншыя матэрыялы пра кіпучыя будні жыцця рэспублікі.

А. МАРЦІНОВІЧ.

СУСТРЭЧА З МАЛАДЫМІ

Кожны чытае па-свойму і перш за ўсё шукае тое, што яму асабліва цікава і блізка. Але ўсе з аднолькавай нецярплівасцю, як добрага друга, з якім не бачыліся цэлы месяц, чакаюць свежы нумар часопіса.

Я ў любым выданні перш за ўсё чытаю вершы. Гэта не столькі прафесіянальная звычка, колькі ўнутраная патрэба, жаданне заўсёды адкрываць яшчэ невядомыя табе рысы невычэрпнай чалавечай душы, прага ўбачыць тое, чаго не заўважыў сам, імкненне глыбей зразумець усю веліч нашага часу.

І, як заўсёды, радуешся, калі хтосьці адкрыў табе нешта новае, сагрэў душу праменьчыкам сапраўднага мастацтва, акрыліў цябе добрым пачуццём!

Заўсёды з хваляваннем і вялікай надзеяй я перагортваю свежы нумар часопіса «Маладосць», шукаючы вершы нашай таленавітай паэтычнай моладзі. У яе вастрэйшы зрок, больш чулае сэрца, непасрэднае ўспрыняцце жыцця. З такімі надзеямі я разгортваю жнівеньскі нумар «Маладосці». Ён адкрываецца вершамі Міколы Арочкі:

> Панель, нібы белае воблачка,
> Плыве у вячэрняй сінечы.
> І падаюць мяккія водбліскі
> Ад крана дзяўчатам на плечы.

Чытаеш гэтыя вершы і чуеш, як «натужна павохкваюць, кватэры падвозячы, МАЗ'ы», як краны «трывожаць змярканне гудкамі», бачыш, як «воблачка тое павольна дзяўчаты ўжо ловяць рукамі». У вершы ёсць жывапіс, але адсутнічае цікавая паэтычная думка—аснова кожнага мастацкага твора. Паэту часта хочацца расказаць пра свае хваляванні, пра тое, што ўразіла яго. Але пакуль першае ўражанне стане добрым вершам, трэба многае перадумаць, многае перакрэсліць, знайсці самыя патрэбныя і дакладныя словы, а яны знаходзяцца не адразу. Таму, мабыць, і з'явіліся такія прыблізныя радкі ў вершы «Вечар над мікрараёнам»:

> Гукаць мог да ночы
> «крынічаньку»
> Юнак у хмялю палыновым.
> І словы згасалі, як знічкі
> У цемрадзі парнай вясновай.

Уся гэтая страфа выпадковая і непатрэбная ў вершы. Як гэта гукаць «крынічаньку» ў хмялю палыновым? Як наогул можна гукаць песню?

Зусім інакш успрымаецца верш Міколы Арочкі «Рукавіца». Ён увесь трымаецца на думцы і прымушае задумацца чытача, выклікае асацыяцыі і разважанні, кожная дэталь—канкрэтная і зрокавая:

> Я знайшоў рукавіцу ля новай
> сцяны,
> Зашмуляную, непакваліную,
> Ці згубіў хто,
> ці ўпала яна ў палыны
> Са слядамі рашчыны і вапны.

Зашмуляная рукавіца абудзіла ўспаміны маленства, нагадала працавітых людзей. Успомніўся і «якісь маладзён», што з пагардай кідае свае шыкоўныя рукавічкі старэнькаму швейцару. Усе гэтыя думкі і асацыяцыі прымушаюць думаць чытача, ён чуе разам з аўтарам:

> — Гэй, таварыш! —
> гукнулі мне хлопцы з гары,—
> Калі ласка, падай рукавіцу.

З добрым роздумам і настроем напісаны вершы «Жаваранак» і «У маёй вёсцы».

Знаёмым і традыцыйным у сваёй аснове з'яўляецца верш М. Арочкі «Маці». Ён паўтарае ўжо сказанае, з'яўляецца не лепшым варыянтам даўно адкрытай тэмы. Здольнаму паэту Міколу Арочку не заўсёды ўдаецца знайсці самае дакладнае слова, зрабіць радок натуральным, пругкім і звонкім. Адчуваецца, што некаторыя радкі напісаны з вялікай натугаю, што яны не даваліся аўтару: «І матуля як глянула — ў сэрцы спалох», «А на плечы—кашуліну сына хутчэй», «Кут быльняговы, кружы ні кружы, ты не пазнаеш наўкола».

Чытаючы вершы ў жнівеньскім нумары «Маладосці», лішні раз пераконваешся, што ў літаратурным асяроддзі і на старонках друку мы вельмі рэдка і мала гаворым аб майстэрстве, аб форме, не клапоцімся аб яе ўдасканаленні, амаль зусім не абмяркоўваем паэтычных твораў да іх апублікавання. А варта было б на пасяджэнні секцыі паэзіі па-таварыску пагаварыць аб вершах, падрыхтаваных у чарговыя нумары нашых часопісаў, як кажуць, «прайсціся» па кожнаму радку. Ад такога абмеркавання была б толькі карысць і аўтару, і часопісу, і чытачу.

У гэтым нумары часопіса надрукаваны падборкі вершаў маладых паэтаў Уладзіміра Паўлава і Рамана Тармолы і тры вершы аднаго са старэйшых прадстаўнікоў нашай паэзіі—Міколы Хведаровіча.

Вершы Уладзіміра Паўлава не аднойчы радавалі чытача добрай назіральнасцю, паэтычнай канкрэтнасцю, свежасцю і цеплынёй. Ад маладога паэта кожны раз чакаеш навізны, узлёту, прыкметнага росту. Пра новыя вершы Паўлава гэтага, на жаль, нельга сказаць. Ён бярэ цікавыя тэмы, але вырашае іх не заўсёды глыбока, гаворыць пра ўбачанае паспешліва, сцёртымі словамі, абмінаючы самае істотнае і галоўнае.

Прачытаеш назву верша «Станцыя Калій» і ўяўляеш удзячны матэрыял, які трапіў у рукі паэту. Як жа паэт справіўся з ім? Верш пачынаецца імкліва і шырока:

> У сяло,
> Абмінаючы дзверы і веснічкі,
> Як на крылах імклівых,
> прызыўна
> ляціць
> Новай станцыі звон...
> Там будоўлі равеснікі
> Навучыліся першыя крокі
> рабіць.

Прачытаеш і адразу спыняешся на апошніх двух радках. Здаецца, нешта тут пераблытана, здаецца, яны трапілі сюды зусім выпадкова. Так і хочацца прачытаць для паўнаты рыфмы «равеснічкі» і, акрамя таго, спытаць у аўтара: дзе гэта там, на станцыі ці ў сяле, яны навучыліся першыя крокі рабіць?

Ненатуральнасць мовы расхіствае верш і далей. Замест таго, каб проста сказаць: «Цяпер ужо ніхто не здзіўляецца», Паўлаў робіць такі слоўны выкрутас: «І няма ўжо цяпер ані ў кога здзіўлення». На гэтых і іншых прыкладах пераконваешся, як моўны матэрыял супраціўляецца аўтару, а ў яго не хапае настойлівасці перамагчы гэтае супраціўленне, стаць гаспадаром формы. Выдатны французскі паэт Леконт дэ Ліль казаў: «Форма—гэта найнатуральнейшае выказванне думак». Гэта павінен помніць кожны, беручыся за пяро.

Я так прыдзірліва гавару пра асобныя няўдалыя радкі ў вершы Уладзіміра Паўлава таму, што веру ў яго талент, і хачу, каб ён хутчэй і больш рашуча пазбавіўся хвароб літаратурнай маладосці. І ў гэтай падборцы ёсць добрыя вершы, удалыя знаходкі і строфы, напісаныя ўпэўнена і моцна. Яны гавораць самі за сябе:

> Я падлеткам прыносіў дадому
> плакаты,
> Імі сцены да столі аклейваў усе.
> І казалі мужчыны, заходзячы ў
> хату,
> Што дзівак, а не сын у Андрэя
> расце.

Тут верыш кожнаму радку, тут усё натуральна, а задума верша сапраўды паэтычная: рэчаіснасць стала прыгажэйшай, чым самы яскравы плакат, гэта ўбачыў і той дзядзька, які некалі казаў суседскаму падлетку: «Нам да гэтых малюнкаў ісці, брат, далёка, а папера... стрывае ўсё». Але, на маю думку, аўтару не хапіла глыбіні пачуцця, каб зрабіць больш мудрае і моцнае абагульненне ў апошніх радках верша.

Добрыя якасці ўласцівы некаторым вершам Рамана Тармолы. Яны эканомныя і дакладныя па малюнку, радок у іх натуральны і просты, слоўны матэрыял слухаецца паэта. Найбольш значны ў апошняй нізцы, мне здаецца, верш «На вяселлі». У ім аўтар дакрануўся да чалавечай душы, зразумеў яе і расказаў аб яе хваляваннях:

> ...Мама... Мама... заўжды ёй
> хочацца,
> Каб пры доме былі ўсе дзеці.
> Іх жа носіць па белым свеце.
> І не знае яна, старэнькая,
> Што у змове Алёшка з Аленкаю.
> Што ў нявесткі яе таксама
> Ёсць такая ж дзівачка-мама.
> Што пасля вяселля адразу
> На Усход дзеці едуць разам.

Тут усё проста і паэтычна. Менш удаліся аўтару вершы «Птушкі ляцяць» і «Чорная горка», ім проста не хапае глыбіні думкі, тэматычнай значнасці.

Чытач чакае новых сустрэч з маладымі здольнымі паэтамі, чакае ад іх адкрыццяў, хвалюючых тэм, глыбокіх пачуццяў, натуральнасці і шчырасці ў гаворцы з ім.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

РУБРЫКА — «КРЫТЫКА І БІБЛІЯГРАФІЯ»

Літаратурна-крытычныя матэрыялы займаюць у часопісе параўнаўча невялікае месца.

У восьмым нумары надрукаваны артыкул В. Каваленкі «Чалавек і вайна». Гаворачы пра тое, што кнігі пра вайну і сёння не перастаюць хваляваць чытача, аўтар імкнецца адказаць на пытанне, «чаму ваенная тэма не лічыцца чыста гістарычнай, а прадаўжае заставацца адной з важнейшых тэм сучаснасці?» В. Каваленка будуе артыкул на вялікім фактычным матэрыяле, узятым як з рускай, так і беларускай літаратур. Больш таго, аўтар, прасочваючы, як у розны час і па розных прычынах змяняўся ў літаратуры падыход да адлюстравання ваенных падзей, выразна акрэслівае схему паступовага паглыблення псіхааналізу ў творах аб вайне, узмацнення ўвагі пісьменнікаў да маральна-этычнай праблематыкі. Увагу гэту ён правільна тлумачыць наступным: «Жыццё патрабуе ад пісьменнікаў ісці далей—усебакова асэнсаваць значэнне ваенных няўдач і поспехаў для далейшага лёсу нашага грамадства. Галоўным сёння ў літаратуры становіцца адказ на пытанне, што вынес наш чалавек з вайны, якім унутраным вопытам узбагаціўся і як гэты вопыт суадносіцца з сучаснай рэчаіснасцю».

Аднак з аўтарам, зыходзячы з яго схемы, можна і паспрачацца. В. Каваленка, адстойваючы сучасную тэндэнцыю ў адлюстраванні вайны, пры разглядзе твораў пасляваеннага часу завельмі лёгка, як нам здаецца, аперыруе паняццямі маштабнасці і манументальнасці твораў, амаль усюды надаючы ім адценне нейкай незразумелай іроніі. Адзначаючы, што характэрныя рысы беларускага рамана ў нядаўнім мінулым — «пачарговы паказ франтавых баёў і партызанскіх дзеянняў» («Векапомныя дні» М. Лынькова, «У агні» І. Гурскага, «Мінскі напрамак» І. Мележа) — В. Каваленка сцвярджае, напрыклад, што «гэта дазваляла адлюстраваць **маштабнасць** (падкрэслена намі. — **М. Л.**) народнай барацьбы». «Але — зазначаецца далей, — з вялікай вышыні часта заставаўся незаўважаным радавы воін, заставалася нераскрытай ва ўсёй глыбіні яго душа — сапраўднае і дакладнае люстра вайны».

Незразумела, чаму такую залежнасць (ды яшчэ адваротную) бачыць аўтар паміж шырынёй ахопу падзей (у яго — маштабнасць) і сапраўды мастацкім паказам чалавека на вайне — радавога воіна. А хіба ў «Вайне і міры» Л. Талстога, сапраўды маштабным і шырокім палатне, няма гэтага радавога воіна, працаўніка вайны (успомнім капітана Тушына), хіба маштабнасць задумы і шырыня ахопу падзей перашкодзіла вялікаму раманісту на ўвесь рост паказаць чалавека на вайне? А «Ціхі Дон» М. Шолахава? Хіба ў ім няма, як у «Вайне і міры», іменна пачарговага паказу батальных і бытавых сцэн, хіба раман не маштабны па сваёй «геаграфіі»?..

Відаць, вінаваты тут не маштабнасць, а самі аўтары, якія не здолелі шырокі ахоп падзей падмацаваць мастацкі пераканальным іх адлюстраваннем.

Правільна ўказваючы на плённасць сённяшняй тэндэнцыі ў адлюстраванні вайны, на яе мастацкую канкрэтнасць і аб'ектыўнасць, аўтар зноў жа зазначае: «І менавіта з гэтай канкрэтнасці вялікая праўда жыцця відаць у большай меры, чым з вельмі **маштабных, а таму агульных** (падкрэслена намі.— **М. Л.**) малюнкаў ваеннай рэчаіснасці». Слова «маштабнасць» тут нават не бярэцца аўтарам у двукоссе, і атрымліваецца, што маштабнасць і агульшчына, прыблізнасць — адно і тое ж.

Усяго гэтага не хацелася б чытаць у цікавым, багатым на абагульненні артыкуле В. Каваленкі,

І. Цішчанка ў рэцэнзіі на другі том зборніка «Беларускія народныя песні» Р. Шырмы цёпла піша пра аўтара — збіральніка і прапагандыста песеннай народнай творчасці. Іменна гэта — слова пра выдатнага энтузіяста народнай творчасці—аказалася найлепшым у рэцэнзіі, дзе аналіз матэрыялаў зборніка зроблены трохі павярхоўна.

Не ва ўсім бясспрэчны І. Скапараў — аўтар рэцэнзіі на зборнік вершаў «Ранішнія росы» Ул. Ляпёшкіна. Рэцэнзента ніяк нельга папракнуць у адсутнасці добразычлівасці, хутчэй наадварот: тая «добразычлівасць», якую мы бачым у разглядзе І. Скапаравым вершаў паэта, з лёгкасцю незвычайнай выдае чорнае за белае і ўводзіць у зман і самога аўтара кніжкі вершаў, і чытача. І. Скапараў і заведама слабыя вершы імкнецца пахваліць, і робіць гэта па не новаму прынцыпу павярхоўных і шаблонных рэцэнзій: аўтару выдаецца хвала за тэму.

> Я ля карты стаю,
> Беларусь пазнаю
> Не па ўмоўных пункцірах
> і рысках —
> Залатыя сады,
> Стужкі рэк, гарады
> Зліты ў вобліку роднага Мінска.

Што ж, напісана гучна, хіба вось толькі нічога нельга зразумець: ля карты стаіць лірычны герой верша, ці на плошчы горада? Рэцэнзент жа нават і не спрабуе ва ўсім гэтым разабрацца, пахваліў — і далей.

Пераказваючы верш «Прыкметы вясны», І. Скапараў хваліць Ул. Ляпёшкіна за тое, што ён не спакусіўся звонам жаўрукоў і грачыным граем, а заўважыў, што «трыер чысціць ячмень ля павеці» і што

> Хутка вецер з палёў прынясе
> Гул матораў і прыпах бензіну.

Рэзюме рэцэнзента: «Хараство прыроды ў гэтым вершы дапаўняецца хараством працы». А чытач, пазнаёміўшыся з вершам, не бачыць у ім ні таго, ні другога.

Вядома, Ул. Ляпёшкіна ёсць за што пахваліць, але дрэнна, калі хваляць за тое, што не вытрымлівае крытыкі.

Відаць, пра творчасць маладых трэба гаварыць і больш аб'ектыўна, і з большым клопатам, які не церпіць бяздумнай паблажлівасці.

М. ЛЯВОНАЎ.

НЕКАЛЬКІ СЛОЎ ПРА АФАРМЛЕННЕ

«Маладосць» — часопіс ілюстраваны. Тут шырока прадстаўлены двухколерныя і шматколерныя фатаграфіі, каляровыя рэпрадукцыі з твораў беларускіх мастакоў і класікаў жывапісу, а таксама мастакоў братніх народаў Савецкай краіны. Амаль кожны твор прозы і паэзіі ілюструецца. І таксама як часопісная публікацыя мастацкага твора — першае выпрабаванне яго жыццём (у кніжным варыянце ён можа істотна змяніцца), так і ілюстрацыя ў часопісе — гэта тое поле, дзе нараджаюцца, каб пасля мацнець, новыя прынцыпы графікі. У ідэале—гэта эксперыментальная майстэрня, дзе закладваецца падмурак кніжнай ілюстрацыі.

Свежа ў свой час выглядалі ў часопісе малюнкі да рамана І. Пташнікава «Чакай у далёкіх Грынях». Цікава ілюстравана аповесць С. Александровіча пра Якуба Коласа. У гэтым нумары, які мы разглядаем, няблага выкананы В. Рамейкам малюнкі да аповесці А. Сабалеўскага, добра прадуманы ім заставкі да кожнага з раздзелаў твора.

Цікавыя фотаэцюды А. Дзітлава на другой і трэцяй старонках вокладкі. І ў той жа час вельмі ж аднастайныя па кампазіцыі фотаілюстрацыі. Гэта, як і ў іншых нумарах, пераважна групы людзей, пра якіх ідзе гутарка ў матэрыяле, партрэты аўтараў публіцыстычных выступленняў і мастацкіх твораў. Не адчуваецца імкнення паказаць гэтых людзей у працэсе працы. Скажам, замест партрэта слесара вагоннага дэпо В. Ціхненкі можна ж было змясціць здымак, які паказваў бы яго на рабоце.

Пры такім падыходзе да афармлення публіцыстычных выступленняў старонкі матэрыялаў «Табе, партыя...» выглядалі б цікавей. Хораша ж атрымаўся, напрыклад, на здымку камсорг участка Віктар Каско. Нават сам партрэт можа быць зроблены па-рознаму. Цікава глядзіцца здымак Станіслава Карчэўскага ў параўнанні з іншымі звычайнымі фатаграфіямі. Калі афармленне матэрыялу прадумана, дык і глядзіцца ён добра, як, напрыклад, здымкі да нарыса «Людзі, якія вараць сталь».

Супярэчнасць паміж наватарскім і архаічным у афармленні асабліва кідалася ў вочы ў папярэднім нумары. Узяць хоць бы вокладку сёмага нумара, выкананую ў сучасным стылі. На яе адвароце быў вельмі дрэнна скампанаваны і вельмі дрэнна аддрукаваны ў колерах здымак дзвюх студэнтак работы А. Дзітлава.

З нумара ў нумар дае часопіс рэпрадукцыі. У восьмым нумары чытач знаёміцца з работамі мастакоў В. Пратасені «Герой Сацыялістычнай Працы М. Макарэвіч», А. Шыбнёва «Радасць ураджаю» («Дажынкі»), Я. Ціхановіча «Камсамольская брыгада» і А. Волкава «Шаша пад Мінскам». Відавочна, трэба прыкладаць больш намаганняў да «карэкціравання колераў», бо, напрыклад, рэпрадукцыя Шыбнёва вельмі ж далёка па колеру ад арыгінала. Работа А. Волкава лепш глядзіцца побач з іншымі работамі серыі «Мінск і мінчане». У часопісе яна выглядае горш. Магла б быць знойдзена іншая работа мастака з гэтай серыі для рэпрадуктавання ў «Маладосці».

Б. РАНІН.

НОВЫ НУМАР — НОВЫЯ ІМЁНЫ

У «Маладосці» добрая традыцыя — адкрываць новыя імёны. Сёлета з маладых празаікаў на яе старонках выступілі з першымі аповесцямі, напрыклад, Л. Гаўрылкін, А. Кейзараў.

Восьмы нумар — ізноў новае імя ў прозе: Анатоль Сабалеўскі. Упершыню на старонках «Маладосці» (хоць не ўпершыню ў рэспубліканскім друку) выступае з апавяданнямі Віктар Карамазаў.

Аповесць «Жылі-былі хлопцы...» задумана А. Сабалеўскім як твор пра загартоўку характару нашага маладога чалавека. Тэму сваю аўтар імкнецца раскрыць на матэрыяле штодзённага жыцця будучых артыстаў — студэнтаў тэатральнага інстытута ў Маскве.

Імкненне апаэтызаваць будзённыя праявы жыцця сённяшняга тэатральнага студэнцтва абумовіла стыль, да якога імкнуўся аўтар твора: па форме гэта шчырая размова з самім сабою, з сябрамі, з чытачом.

Апавяданне вядзецца ад імя галоўнага героя твора — Васіля, які, папрацаваўшы ў тэатры, прыехаў павышаць сваю кваліфікацыю ў сталічны інстытут. Раздзелы аповесці — нібы запісы ў дзённіку. Тут занатаваны ўражанні Васіля за год вучобы ў інстытуце.

Васіль прыехаў з Беларусі. Малюнкі студэнцкага жыцця ў інтэрнаце змяняюцца ўспамінамі Васіля аб роднай Беларусі, роздум аб сутнасці шчасця — карцінамі Масквы, успаміны аб мінулым — спрэчкамі з сябрам пра тое, як паводзіць сябе ў мастацтве. Аўтар аповесці імкнецца раскрыць «незвычайнасць звычайнага жыцця», прыгажосць нашых будняў.

Коратка змест аповесці такі. Васіль прыязджае ў Маскву і пасяляецца ў інтэрнацкім пакоі са старшакурснікамі — Валодзем са Свярдлоўска і ўкраінцам Віктарам з-пад Кіева. Знаёмства з новымі сябрамі не прымусіла яго забыцца і на музыканта Віталя, які таксама вучыцца ў Маскве і з якім у свой час давялося Васілю жыць у адным пакоі. Васіль уключаецца ў студэнцкае жыццё, з цікавасцю сочыць за спрэчкамі сяброў, якія вядуцца ў інтэрнацкім калідоры пасля напружанага вучэбнага дня. Валодзя, Віктар, Васіль вядуць гутаркі пра шчасце ў сувязі з гісторыяй кахання Віктара да «багатай» вучаніцы харэаграфічнага вучылішча. Васіль успамінае гісторыю свайго першага кахання. Урэшце ён пазнаёміўся з Галяй, закахаўся ў яе. Пад канец аповесці высвятляецца, што Валодзя, прымаючы ўдзел у так званых «левых» канцэртах, з самага пачатку свайго творчага шляху становіцца «халтуршчыкам» у мастацтве. Чаму **такі** Валодзя? Васіль шмат раздумвае пра гэта і ў спрэчцы з Валодзем пасля экзамену імкнецца растлумачыць яму ягоную памылку.

Аповесць увогуле чытаецца з цікавасцю. Аднак аўтару не заўсёды ўдаецца раскрыць «незвычайнасць звычайнага». Гэты недахоп адчуваецца тады, калі аўтар надзяляе герояў банальнымі думкамі, калі яго героі пачынаюць весці банальныя спрэчкі. Сапраўды, наўрад ці можна назваць спрэчкай тыя, напрыклад, некалькі рэплік, якімі абменьваюцца студэнты аб фільме «Ціхі Дон», ці размову пра шчасце, якую вядуць Віталь, Васіль і Валодзя, пагаджаючыся, урэшце, на тым, што шчасце ў наш час не ў «багацці», як яго разумеюць мяшчане.

Аўтар, ставячы перад сабой задачу паказаць прыгажосць нашых будняў, відаць, свядома пайшоў на пэўную «бессюжэтнасць» твора. І падставы, пэўна, для такой «бессюжэтнасці» былі: аўтар распрацоўвае, калі так можна сказаць, «лірычны сюжэт». Многія лірычныя адступленні аповесці сведчаць пра яе галоўнага героя, як пра чалавека, які ўмее бачыць прыгожае ў звычайных праявах жыцця, які здольны пранікнуць у душу чалавечую, захапляцца прыродай, кахаць. На жаль, гэтыя ўдалыя мясціны твора, якія «іграюць» на раскрыццё характару Васіля, не падмацаваны раскрыццём характараў іншых персанажаў.

«Лірычны сюжэт», пакладзены ў аснову аповесці, не заўсёды належным чынам звязвае паасобныя яе эпізоды. Асоба Васіля не стала пакуль што ў творы цэнтрам, здольным звязаць усе эпізоды ў адно цэлае.

Пачатак у аповесці замаруджаны. Мы чытаем раздзел за раздзелам успаміны героя пра экзамены, пра інтэрнат, пра яго знаёмства з сябрамі па інтэрнату, дабіраемся амаль да сярэдзіны аповесці — а дзеянне тым часам стаіць на месцы.

Намечаныя аўтарам персанажы, за выключэннем Васіля, ад імя якога вядзецца апавяданне, пазбаўлены дзеяння. Яны не здолелі сябе праявіць таму, што канфлікт, які намеціўся пад канец твора (я маю на ўвазе канфлікт паміж Валодзем, з аднаго боку, і Віктарам і Васілём, з другога), раскрыты недастаткова. Героі нідзе востра не сутыкаюцца, хоць для гэтага былі ўсе падставы. Безумоўна, у адной сцэне спрэчкі паміж Валодзем і Васілём немагчыма раскрыць усю глыбіню намечанага канфлікту. Калі б гэтым канфліктам быў прасякнуты ўвесь твор, тады б па адносінах да яго можна было б больш поўна характарызаваць і іншых персанажаў. Пакуль жа, паколькі сюжэт статычны, героям мала ў чым ёсць праявіць свае характары. Часам аўтар паказ падмяняе пераказам, — замест таго, каб маляваць словам пэўныя з'явы, толькі называе іх: «Адны спявалі, другія ўдасканальвалі **нейкія** танцавальныя па, трэція ўголас паўтаралі сцэны і маналогі...».

Аповесць павінна быць удасканалена па лініі праяснення канфлікту, перабудовы ў сувязі з гэтым архітэктонікі твора; тады і характары герояў, безумоўна, стануць больш аб'ёмнымі, тады значна больш цікавым паўстане перад намі галоўны герой твора Васіль — можна сказаць, удалая фігура ў аповесці.

Што датычыць апавяданняў Віктара Карамазава, яны добрыя ў сэнсе прафесіянальным, па майстэрству пабудовы. Здольны навеліст вырашае ў іх тую самую, што і А. Сабалеўскі, тэму — тэму прыгажосці душы савецкага чалавека.

У апавяданні «У вагоне» расказана хвалюючая гісторыя кахання Васіля і Насты, якія пазнаёміліся ў час вайны. Іх жыццёвыя сцежкі пасля вайны надоўга разыйшліся. Васіль ажаніўся. Праз нейкі час штовечар на раз'ездзе Ціхі Лес, дзе спыняецца прыгарадны цягнік, ён стаў сустракаць Насту, якая працуе праваднiцай. Сустрэчы ў вагоне прыносілі і радасць, і боль. Наста вельмі пакутуе:

«— Так-так-так... — дабіраецца да сэрца трывожны грукат, а Насці здаецца, што гэта і не колы грукочуць, а нейчы дзіцячы голас кліча яе. «Пэўна, Васілёў сын... Ён увесь дзень чакаў бацьку».

Аднойчы Васіль не ўбачыў Насты ля вагона, ля якога прывык яе сустракаць. Ён прыходзіць да вываду, што «...яна, выходзіць, мужнейшая: не дала сабе волі. І табе не трэба болей ісці яе следам. І тут, браце Васіль, трэба быць чалавекам...»

Аўтар умее паказаць праз трапныя дэталі тонкія душэўныя зрухі герояў, умее «будаваць» сюжэт. Гэта датычыць і другога яго апавядання—«Няўважлівы», у цэнтры якога шафёр Анатоль, вясёлы і гаваркі хлопец. Ён расказвае пра свае «смешныя і ў той жа час невясёлыя прыгоды», імкнучыся пераканаць, што ён на дарозе ўважлівы. І ў той жа час у завею Анатоль не ўзяў з сабою хворага чалавека, які сустрэўся на дарозе. Але, калі дзяўчына, якая ехала на машыне, зрабіла яму заўвагу — ён вярнуўся. Праўда, «сюжэтная схема» ў гэтым апавяданні не вельмі каб новая.

Добра, што сярод прозы часопіса пераважаюць творы на сучасную тэму. Трэба толькі, каб рэдакцыя больш патрабавальна ставілася да іх мастацкага ўзроўню.

Ул. БОЙКА.

Нашы госці

МЫ РАДЫ ПОСПЕХУ

[Гутарка з галоўным рэжысёрам тэатра «Рамэн» С. А. Барканам]

Прайшло два тыдні з дня пачатку ў Мінску гастролей Маскоўскага цыганскага тэатра «Рамэн». За гэты час мінскія гледачы пазнаёміліся з цікавымі самабытнымі спектаклямі таленавітага калектыву, які, як вядома, з'яўляецца адзіным у свеце прафесіянальным цыганскім тэатрам.

— Цяпер ужо можна выказаць свае ўражанні, — сказаў у гутарцы з нашым карэспандэнтам галоўны рэжысёр тэатра С. Баркан, —падвесці некаторыя вынікі. Нашы гастролі ў сталіцы Беларусі — гэта творчая справаздача перад мінскім гледачом. На прыкладзе вашага горада-героя, горада-партызана мы яшчэ раз пераканаліся, якія цудоўныя змены адбыліся ў нашай краіне за мінулыя гады. Нашы гастролі адбываюцца ў дні падрыхтоўкі да XXII з'езда нашай роднай Камуністычнай партыі, які калектыў тэатра рыхтуецца сустрэць новымі творчымі поспехамі.

У тэатры ідуць рэпетыцыі спектакля «Ром-Баро» па п'есе І. Шведава, у цэнтры якой вобраз цыгана-камуніста. Гэтую работу мы прысвячаем XXII з'езду КПСС.

У Мінск мы прывезлі асноўную частку рэпертуару, сюды прыехала амаль уся наша трупа. Тэатр паказаў мінчанам сваю прэм'еру «Кармэн з Трыяны». Спектакль пастаўлены па матывах вядомай навелы Праспера Мерыме «Кармэн».

Мінскія гледачы вельмі цёпла сустракаюць нашы спектаклі. Але галоўнае для калектыву — тое, што мінскі глядач правільна, надзвычай дакладна ўспрымае своеасаблівае мастацтва тэатра. За гэта мы яму шчыра ўдзячны.

Адбылася наша сустрэча з рабочымі шарыкападшыпнікавага, аўтамабільнага і трактарнага заводаў. Пасля прагляду спектакля «Гарачая кроў» узнікла сардэчная, шчырая размова.

Са спектаклем «Дзяўчынка з табара» тэатр выязджаў у Бабруйск, дзе быў вельмі цёпла сустрэты гледачамі. У бліжэйшы час мы сустрэнемся з рабочымі мінскіх прадпрыемстваў, наведаем бліжэйшы калгас. Адбудуцца сустрэчы і з моладдзю горада, прысвечаныя пачатку новага навучальнага года. У памяшканні Мінскага цырка наш калектыў наладзіць тэатралізаваны паказ «Сёння ў нас канцэрт», у якім пазнаёміць мінчан з сапраўдным цыганскім рамансам, народнымі песнямі і танцамі.

Тэатр рыхтуе да пастаноўкі п'есу Л. Талстога «Жывы труп», інсцэніроўку рамана Лажэчнікава «Ледзяны дом», п'есу італьянскага драматурга Вівіяні «Сын мадонны» (пра жахлівае становішча цыганоў у Італіі) і інш.

За апошнія гады ў тэатр прыйшло многа таленавітай моладзі, якая пачынае выконваць галоўныя ролі ў нашых спектаклях. З верасня бягучага года ў нас пачне ўпершыню працаваць студыя, якая будзе рыхтаваць новых акцёраў.

У заключэнне гутаркі С. А. Баркан сказаў:

— Бадай адзінае наша засмучэнне, што нам не давялося пазнаёміцца са спектаклямі мінскіх тэатраў,—усе калектывы былі на гастролях. Спадзяёмся, што гэта нам удасца зрабіць у час нашых наступных сустрэч у Мінску або ў Маскве.

Сярод гледачоў, што наведваюць у гэтыя дні Маскоўскі тэатр «Рамэн», бываюць і цыганы, якія жывуць і працуюць у Мінску. Нядаўна на спектаклі «Гарачая кроў» пабывалі шафёр транспартнай канторы Міністэрства сувязі Іван Кірылаў, рабочы падшыпнікавага завода Іонас Каспяровіч з сем'ямі і іншыя. Пасля спектакля яны сустрэліся з артыстамі.

Фота Ул. КРУКА.

САМАБЫТНАСЦЬ І МАЙСТЭРСТВА

З далёкай старажытнасці дайшло да нас своеасаблівае і чароўнае мастацтва цыганоў, якое на працягу многіх стагоддзяў дапамагала ім лягчэй пераадольваць цяжкія, а часам нават нечалавечыя ўмовы вандроўнага жыцця. Музыка, спевы і танцы былі адзіным даступным відам мастацтва для гэтых надзвычай таленавітых людзей. Цыганы захавалі сваё яркае і самабытнае мастацтва і данеслі яго да нашых дзён у сваёй некранутай свежасці і хвалюючай эмацыянальнасці.

На аснове сапраўднага цыганскага народнага мастацтва і склалася творчае аблічча Маскоўскага тэатра «Рамэн», гастролі якога праходзяць у Мінску.

За 30 год тэатр выступаў амаль што ва ўсіх рэспубліках Савецкага Саюза, усюды карыстаючыся нязменным поспехам. У чым жа сакрэт выключнай папулярнасці калектыву, чаму ён усё больш заваёўвае сімпатыі гледачоў, а яго паказы амаль заўсёды праходзяць пры перапоўненай зале?

У спектаклях тэатра «Рамэн» надзвычай цікава спалучаюцца народная музыка, танец, спевы і слова. Большасць артыстаў тэатра надзвычай лёгка пераходзіць ад слова да песні і танца.

Адным з лепшых спектакляў, што паказаў тэатр працоўным беларускай сталіцы, з'яўляецца музычная драма І. Хрусталёва «Гарачая кроў». Сцэнічнае жыццё гэтага твора яшчэ не надта вялікае. Ён быў упершыню паказаны тэатрам у 1960 годзе на гастролях у Свярдлоўску і з таго часу быў выкананы каля 80 разоў.

Галоўная тэма гэтай востраканфліктнай сучаснай п'есы — барацьба новага перадавога са старым, аджываючым. У п'есе (як і ў большасці спектакляў тэатра) апавядаецца пра апошнія вандраванні цыганоў, пра тое, як нашы дні прымушаюць нават самых упартых з табарнай вольніцы ўзяцца за сталую працу і перайсці да ўпарадкаванага быту.

...Шчырыя сябры — Улад і Урсу змацавалі навечна сваю дружбу. Перад усім табарам пакляліся яны пажаніць сваіх дзяцей, калі тыя вырастуць. Вайна надоўга разлучыла сяброў, і сустрэліся яны толькі праз дваццаць год. За гэты час выраслі іх дзеці. Ва Улада ўжо дарослая дачка Нонка, Урсу выгадаваў сына — Барбаро.

У час вайны Улад, яго жонка Тунга і дачка Нонка разам з малдаўскімі партызанамі змагаліся супраць фашыстаў і назаўсёды звязалі сваё жыццё з жыццём Савецкай Радзімы. Героем працы і камуністам стаў Улад. Урсу ж разам са сваім сынам і вялікай групай цыганоў па-ранейшаму вядзе вандроўнае жыццё. Гэтае жыццё яму падабаецца, таму што, як гаспадар табара, ён заўсёды жыў і жыве за чужы кошт. І калі Улад зразумеў, што яго былы сябра хлусіць цыганам і хоча пралезці ў саўгас, у яго сям'ю з благімі намерамі, ён смела і мужна ўзняўся супраць Урсу і стаў змагацца за радаснае і шчаслівае працоўнае жыццё для ўсіх цыганоў з табара.

У п'есе ярка паказаны сутыкненне двух светаў, два супрацьлеглыя лёсы. У ходзе напружанага развіцця падзей перамагае новае, і спектакль аб нашым сённяшнім дні, аб простых людзях— нашых сучасніках — глыбока хвалюе гледача.

Прывабнасць спектакля ў прастаце і натуральнасці, у блізкасці да народнага мастацтва, у цікавым сцэнічным увасабленні твора. Рэжысёры С. Баркан і Е. Людвігава надзвычай удала выкарысталі ўсе найбольш каштоўныя рысы цыганскага мастацтва — музыку, песню, танец. Спектакль вызначаецца не толькі яркімі вобразамі з сакавітымі індывідуальнымі рысамі, — у ім многа цікавых мізансцэн. Яркая і выразная мізансцэна ў другім акце, калі нечакана абрываецца драматычны танцавальны дуэт Нонкі і Барбаро; па-сапраўднаму ўзрушае фінал спектакля, калі прыходзіць Барбаро, які страціў зрок, вырату ю ч ы саўгасных коней у час пажару.

Арганічна ўплятаецца ў драматургічную тканіну спектакля добрая і меладычная, часам вясёлая, часам сумная і нават трагічная музыка кампазітара С. Бугачэўскага.

Поспех спектакля разам з пастаноўшчыкамі па праву падзяляе і балетмайстар І. Хрусталёў (аўтар п'есы), які паставіў танцавальныя эпізоды вельмі тэмпераментна і выразна. Кожны з іх мае свой характар, сваю сцэнічную задачу і дакладна адпавядае драматургічным падзеям. Запамінаюцца танец Нонкі з 1-га акта; танцавальная сцэна ў другім акце, у якой асабістыя пачуцці герояў цесна пераплятаюцца з жаданнямі і імкненнямі народа; бурны і вясёлы танец цыганоў у трэцім акце, калі Улад гасцінна запрасіў сяброў у госці, каб паказаць ім багаты дастатак у сваёй саўгаснай хаце.

Многа ў спектаклі цікавых вобразаў, створаных артыстамі тэатра. Выклікае захапленне таленавітая ігра С. Залатарова ў ролі Урсу.

Ролю гарачага Барбаро выконвае малады артыст Б. Завіцкі. Яму ўласцівы сцэнічная праўда, надзвычайная жыццёвасць і сардэчная цеплыня. Хацелася б, каб гэтыя добрыя якасці былі падмацаваны большым артыстычным майстэрствам.

Вельмі жыццёвай, тэмпераментнай і цэльнай натурай атрымалася Нонка ў Т. Агаміравай. Характар лепшай вінаградаркі саўгаса артыстка раскрывае яркімі сродкамі сцэнічнай і музычнай выразнасці.

Праўдзівасцю, прастатой, глыбокай чалавечнасцю вызначаецца вобраз Фануды, створаны адной з лепшых і вядомых артыстак тэатра — Ляляй Чорнай. У кожным руху артысткі, позірку, ва ўсёй яе постаці адлюстраваны рысы нацыянальнага характару.

Скупымі, але выразнымі сродкамі карыстаецца В. Вярбіцкая для ролі старой і мудрай цыганкі Грынзы, якой давялося многа перажыць і пабачыць за сваё цяжкое вандроўнае жыццё. Многа ў спектаклі і іншых яркіх і цікавых вобразаў: Тунга (арт. Н. Міхайлава), Улад (С. Шышкоў), Дзмітрый Іванавіч Арлоў (Я. Якаўлеў), Зарга, забітая і няшчасная жонка Урсу (З. Кікіна), Янко (К. Халілаў) і інш.

Меншае ўражанне застаецца ад мастацкага афармлення спектакля Т. Стражанецкай. Пры пэўным лаканізме і прастаце яно часам схематычнае і ўмоўнае.

Спектакль «Гарачая кроў» сведчыць, што ў тэатры «Рамэн» ёсць таленавітыя майстры-пастаноўшчыкі, ёсць здольныя артысты і артысткі, якія нясуць з сабой цеплыню, прастату і радасць сцэнічнага майстэрства.

Ад душы хочацца пажадаць нашым гасцям далейшых творчых поспехаў.

Ю. ШУМСКІ.

З італьянскім тэатрам марыянетак «Пікалі дзі Падрэка» мінскія гледачы пазнаёміліся ўпершыню ў 1959 годзе. Сёлета італьянскія артысты зноў наведалі сталіцу Беларусі. Мінчане цёпла сустракаюць сваіх добрых знаёмых, якія выступаюць у памяшканні Тэатра оперы і балета з цікавай і разнастайнай праграмай.

На гэтым здымку вы бачыце сцэну «Успаміны аб Маскве».

ЦІКАВЫЯ ДАКУМЕНТЫ аб Антоне Трусаве

З ГЕРАІЧНАГА МІНУЛАГА

Сярод дзеячоў беларускага рэвалюцыйнага руху другой палавіны мінулага стагоддзя выдатнае месца займае Антон Данілавіч Трусаў 1835—каля 1886). Трусаў нарадзіўся ў Барысаве ў сям'і паштальёна. Пасля заканчэння Мінскай гімназіі вучыўся ў Маскоўскім універсітэце. Тут склаўся яго рэвалюцыйна-дэмакратычны светапогляд.

Паслядоўнік М. Чарнышэўскага, М. Дабралюбава і К. Каліноўскага, Трусаў быў адным з арганізатараў і кіраўнікоў паўстанцкага руху ў Мінскай губерні ў 1863 г. Пасля падаўлення паўстання, ратуючыся ад рэпрэсій улад, ён уцёк за граніцу. Слаўнага сына беларускага народа прытуліла гасцінная зямля Францыі. Працуючы наборшчыкам у адной з парыжскіх друкарань, ён не парывае сувязей з рускай і польскай дэмакратычнай эміграцыяй.

У канцы 60-х гадоў ён апынуўся ў Жэневе ў якасці сакратара, або, як выказаўся А. Герцэн, «канцлера» рэдакцыі рускага рэвалюцыйнага часопіса «Народное дело». Група рэвалюцыянераў, якія аб'ядналіся вакол «Народного дела», была па сваёй ідэалогіі найбольш блізкая да марксізма сярод усіх плыняў тагачаснага рускага народніцтва. У 1870 г. Трусаў сумесна з Н. Уціным і іншымі супрацоўнікамі часопіса заснаваў рускую секцыю І Інтэрнацыянала, упісаўшы тым самым незабыўную старонку ў гісторыю вызваленчага руху народаў Расіі. Руская секцыя працавала ў цесным кантакце з К. Марксам і Ф. Энгельсам і аказала кіраўнікам міжнароднага рабочага руху вялікую дапамогу ў барацьбе з бакунізмам. Цяжкая хвароба прымусіла Трусава ў 1884 г. вярнуцца на радзіму, дзе хутка ён памёр.

Цяпер знойдзены новыя матэрыялы, якія праліваюць святло на светапогляд і рэвалюцыйную дзейнасць Трусава ў Мінскай губерні.

У ліку многіх спраў, якія захоўваюцца ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Літоўскай ССР і датычаць паўстання 1863 г. ў Літве і Беларусі, ёсць «Справа штаба Віленскай ваеннай акругі па судоваму аддзяленню аб канцылярскіх чыноўніках Аляксандру Држневічы, Даменіку Кржыжаноўскім, Іосіфе Пякарскім, Даменіку Жукоўскім, Вітольдзе Гейштары і Лявоне Хруцкім, часоваадпускным радавым Іване Жмачынскім і кантанісце Касперу Крыштофе». Пералічаныя асобы—мінчане, паўстанцы з атрада Трусава, захопленыя царскімі войскамі ў палон пад вёскаю Сіняло 30 красавіка 1863 г. На допытах у Мінскай следчай камісіі па палітычных справах яны далі нямала цікавых паказанняў пра свайго паўстанцкага камандзіра.

Найбольш цікавымі з пункту погляду характарыстыкі Трусава з'яўляюцца паказанні Вітольда Гейштара. З дакументаў, якія былі да гэтага часу ў нашым распараджэнні, нічога не было вядома пра рэвалюцыйную дзейнасць Трусава напярэдадні паўстання. Паказанні Гейштара даюць магчымасць у нейкай меры папоўніць гэты недахоп. Аказваецца, Трусаў яшчэ ў 1861 г вёў рэвалюцыйную агітацыю ў Мінску. «... З самага пачатку дэманстрацый, якія пачаліся ў Мінску (г. зн., як відаць, улетку 1861 г.—**Г. К.**),—паведамляе Гейштар,—я пазнаёміўся са студэнтам Маскоўскага універсітэта Антоніем Трусавым, у вольны час, што застаецца ад службы і сямейных клопатаў, я наведваў яго. Размовы ў большасці былі аб неабходнасці абуджэння ўсеагульнага духу ў народзе...» Следчая камісія, якая праяўляла павышаную цікавасць да Трусава, як да «аднаго з галоўных дзеячоў паўстання», задала Гейштару дадатковае пытанне: «Дзе вы пазнаёміліся з Трусавым?» Адказ Гейштара дае прынцыпова важную характарыстыку Трусава як рэвалюцыянера-дэмакрата: «З часу з'яўлення Трусава ў г. Мінску, як вядома, у простанародным адзенні, ён мяне зацікавіў, і я стараўся ўсяляк з ім пазнаёміцца, тым больш, што пра яго гаварылі, як пра чалавека, які прыняў на сябе не толькі вонкавую форму селяніна, але што і яго мэта і прапаганда імкнецца да дасягнення роўнасці ў класах народа. Нарэшце, не памятаю, з якім студэнтам, мы зайшлі да яго дадому, і з таго часу пачалося наша знаёмства».

У паказаннях Гейштара ёсць таксама звесткі аб распаўсюджванні Трусавым у Мінску нелегальнай літаратуры. «Некаторыя з газет, як напрыклад «Рух» (орган рэвалюцыйнага цэнтральнага камітэта ў Варшаве), мне два ці тры нумары трапілі ад Трусава, але якім шляхам прыходзілі да яго, мне не вядома».

Такім чынам, мяркуючы па паказаннях Гейштара, Трусаў напярэдадні паўстання знаходзіўся ў цэнтры дзейнасці мінскай рэвалюцыйнай арганізацыі, у склад якой, адзначым, уваходзіла і дачка В. Дуніна-Марцінкевіча — Каміла. Гейштар дае некаторыя звесткі і аб будове гэтай арганізацыі, якая асабліва актывізавала сваю работу вясной 1863 г., напярэдадні паўстання ў Мінскай губерні.

Пра агітацыйную дзейнасць Трусава ў Мінску напярэдадні паўстання расказвае таксама ў сваіх паказаннях ад 21 мая 1863 г. Даменік Кржыжаноўскі. «Калі ж я пазнаёміўся з Трусавым,—чытаем у яго паказаннях, — часу зусім не памятаю, але, здаецца, што за тыдзень перад выхадам (на зборны пункт паўстанцаў. — **Г. К.**). Я на Зборавай вуліцы, у кандытарскай раніцаю піў каву і чытаў рускую газету, тады падышоў да мяне нейкі малады чалавек, спытаў у мяне газету і пачаў гучна чытаць і, звяртаючыся да мяне, размаўляць, потым прапанаваў мне выпіць шклянку віна, і мы выпілі разам, потым спытаў маё прозвішча і дзе я займаюся, я адказаў яму, што служыў у Казённай палаце, але пры ліквідацыі Піцейнага аддзялення пакінуты за штатам, але што цяпер шукаю сабе месца ў дзяржаўнай службе. Тады Трусаў пачаў мне гаварыць, што ён мне штосьці скажа наконт мяне, і прасіў, каб увечары я быў на бульвары і ён са мною сустрэнецца. Я ж увечары ў гадзін восем накіраваўся на бульвар, дзе сустрэў ужо Трусава. Тады ён пачаў мяне ўгаворваць і прыцягваць да сябе, кажучы, што мае ўжо вялікую шайку, што павінен да іх далучыцца, тым больш што цяпер не маю ніякага месца, а як пасля заканчэння вайны будзе канстытуцыя, дык усякі тутэйшы ўраджэнец будзе мець месца, якое хто захоча. Тады я і згадзіўся». Цяжка сказаць, наколькі правільна перадае Кржыжаноўскі характар сваіх сустрэч з Трусавым, аднак, як відаць, рэвалюцыянер-агітатар прывабіў свайго субяседніка расказам пра шырокія дэмакратычныя пераўтварэнні, што адбудуцца ў вызваленай ад цара і памешчыкаў Беларусі. Слова «канстытуцыя» неаднаразова фігуруе ў паказаннях Кржыжаноўскага, і кожны раз у сувязі з імем Трусава.

У Мінску было нямала людзей, гатовых і без усялякай агітацыі стаць на барацьбу з самаўладствам. Такі, напрыклад, 24-гадовы Аляксандр Држневіч, былы студэнт Маскоўскага універсітэта, які ведаў Трусава яшчэ па гімназіі. Држневіч служыў памочнікам сталаначальніка ў Мінскай палаце грамадзянскага суда і яшчэ ў 1861 г. быў арыштаваны царскімі ўладамі за ўдзел у спяванні рэвалюцыйна-патрыятычнага гімна. «18 мінулага красавіка, раніцаю,— расказаў Држневіч у следчай камісіі, — запытаны я быў на вуліцы адным з жыхароў г. Мінска Антонам Трусавым, ці прымаю я ўдзел у паўстанні. Я адказаў: «Так». «Дык будзь гатовы ва ўсякі час, — сказаў ён, — магчыма, і заўтра давядзецца нам пакінуць Мінск». «Я гатовы,—сказаў яму,— адзенне, бялізну, боты маю». «Пры вышэйадзначанай размове з Трусавым, — працягваў паўстанец,— я заўважыў, што не маю ніякай зброі». «Не турбуйся, — сказаў ён, — ружжо будзе, а толькі выходзь».

Тое ж самае паведаміў і паляк Даменік Жукоўскі. «Трусаў сустрэў мяне на вуліцы, спытаў, ці пайду я, і калі я яму адказаў, што, магчыма, і пайду, дык сказаў мне, каб я ішоў з ім і што пра час выхаду мне скажа і ўсё патрэбнае, як: зброю, порах і кулі — сам дастане. На тое я згадзіўся». У сваіх паказаннях ён падкрэсліваў: «...Далучыўся ж да мецяжу ўласна па загаду сэрца, што дзе гінуць тысячы, там і мне не трэба ўхіляцца...»

Падзеі 1863 г. у Беларусі былі вельмі складаныя. Побач з сацыяльнымі матывамі, важнейшай рухаючай сілаю для паўстанцаў былі ідэі нацыянальна-вызваленчай барацьбы. Асобныя паўстанцы пераносілі нянавісць да царскага ўрада на ўсё рускае. Выказвалася таксама ідэя аб далучэнні Беларусі да Польшчы. У гэтых умовах вялікае значэнне мела растлумачальная работа Трусава сярод паўстанцаў. Характэрнае паказанне І. Пякарскага (таварыш па службе Држневіча) аб тым, што паўстанцы Трусава лічылі сваім ворагам не рускі народ, а рускі ўрад.

Цікавыя звесткі аб сацыяльным складзе атрада Трусава. Па словах В. Гейштара, «у шайцы знаходзілася большай часткай з ніжэйшага класа людзей». Як вынікае з іншых паказанняў, рамеснікі і іншыя прадстаўнікі гарадской беднаты ігралі ў атрадзе важную ролю, выконваючы функцыі сувязных і праваднікоў, даверaных людзей Трусава. Д. Кржыжаноўскі расказваў: «Красавіка 18-га апоўдні з Жукоўскім і Гейштарам (і яшчэ нейкі рамеснік за намі ззаду следаваў) выйшаў я з горада, накіраваліся ў Арэхаўку, дзе знайшлі некалькі чалавек. Адзін з іх, як відаць, з ніжэйшага саслоўя, сказаў, што Трусаў яму загадаў нас завесці ў лес Арэхаўку. Мы і паследавалі за ім, дзе і сапраўды знайшлі Трусава з шайкаю». Гэтую ж акалічнасць пацвярджае і Гейштар, які, прыйшоўшы на прызначанае месца, «пачуў умоўлены з свістулькі свіст. Падаспеўшы бліжэй, заўважыў, што гэта, напэўна, свае. Я наблізіўся, але з некалькіх асоб, як мяркую, рамеснікаў, не знайшоў ніводнага знаёмага...» Држневіч у сваім паказанні прыводзіць цікавую дэталь, якая датычыць ужо таго часу, калі атрад Трусава выступіў у паход: «Каля Трасцянца знайшлі мы яшчэ чалавек да дзесяці з лішнім, відаць, з рамеснікаў, мяркуючы па простанароднай гаворцы (беларуская мова. — **Г. К.**). У ліку іх быў у кажушку і белым простанародным капелюшы здаровы малады чалавек з загарэлым тварам, які, перагаварыўшы з Трусавым, аб'явіў, што будзе нашым правадніком і давядзе нас да «вялікай партыі» (Држневіч узяў у двухкоссі беларускія словы. — **Г. К.**), і з гэтага часу мы ішлі за ім». Прыведзеныя факты сведчаць, што Трусаў меў, відаць, надзейных прыхільнікаў у народзе. У яго атрадзе гучала беларуская гаворка.

З паказанняў вынікае таксама адна падрабязнасць, якая абумовіла многія цяжкасці баявога шляху Трусава. Справа ў тым, што Трусаў не быў знаёмы з вайсковай справаю. Мяркуючы па ўсім, ён павінен быў іграць у атрадзе ролю палітычнага камісара. У паўстанцкай арганізацыі існаваў выразны падзел грамадзянскіх і ваенных улад. На пасты ваенных начальнікаў звычайна вылучаліся афіцэры рускай арміі, што перайшлі на бок паўстанцаў, або асобы, якія прайшлі заграніцную ваенную школу. Гейштар «у выніку пераканаўся, што ён (Трусаў — **Г. К.**) быў начальнікам цывільным». Відавочна, Трусаў павінен быў толькі сфарміраваць атрад і перадаць яго пад каманду вопытнага ваеннага начальніка. Аднак здарылася так, што ваенны начальнік (прозвішча яго нам невядома) не з'явіўся ў паўстанцкі лагер ці не здолеў да яго дабрацца. Трусаву давялося ўзяць каманду на сябе. Паўстанцы былі разбіты ў сутычках пад Пятровічамі і Сіняло. Толькі невялікую частку байцоў Трусаву ўдалося давесці да больш буйнага атрада С. Ляскоўскага, які дзейнічаў на Ігуменшчыне...

Мінула 20 год.

Як вядома, у пачатку 1884 г. цяжка хворы Трусаў звярнуўся да царскага ўрада з просьбай дазволіць яму вярнуцца на радзіму. Перапіска віленскага генерал-губернатара па гэтаму пытанню таксама падшыта ў той жа самай справе аб васьмі паўстанцах-трусаўцах.

Трусаву пашанцавала: чыноўнікі канцылярыі паставіліся да запатрабавання дэпартамента паліцыі фармальна. Яны ўзялі толькі першую справу аб паўстанцах Трусава. Калі б яны зазірнулі ў іншыя справы, дык убачылі б, што Трусаў яшчэ прынамсі паўгода пасля Сіняло змагаўся з царскімі войскамі. Ды з гэтай справы відаць і тое, што першапачаткова атрад Трусава быў у некалькі разоў большы.

Перапіска аб Трусаве за 1884 г., між іншым, дазваляе ўдакладніць адзін істотны момант яго біяграфіі. Да апошняга часу гісторыкі лічылі, што за ўдзел у паўстанні 1863 г. Трусаў быў завочна прысуджаны царскімі ўладамі да пакарання смерцю. Пры гэтым спасылаюцца на пісьмо Н. Уціна да П. Лаўрова ад 29 чэрвеня 1874 г. Аднак з паведамлення Канцылярыі віленскага генерал-губернатара ды і з усіх іншых вядомых нам матэрыялаў аб паўстанні 1863 г. відаць, што хутчэй за ўсё царскі суд не прымаў рашэння аб Трусаве, які ўцёк за мяжу.

Г. КІСЯЛЕЎ.

ПА ЗЯМНЫМ ШАРЫ

ПАВЕДАМЛЕННІ ЗАРУБЕЖНЫХ ГАЗЕТ

У мінулым навучальным годзе ў трох англійскіх школах праводзілася эксперыментальнае навучанне чытанню з дапамогаю дадатковага алфавіта, складзенага Джэймсам Пітманам. Гэты алфавіт мае 43 літары замест звычайных 26, што значна спрашчае правілы чытання. Як паказала практыка, з дапамогаю дадатковага алфавіта дзеці на працягу двух тыдняў (г. зн. у некалькі разоў хутчэй, чым звычайна) навучыліся чытаць і потым без цяжкасці перайшлі да тэкстаў у звычайным англійскім напісанні.

Лонданскі інстытут метадаў навучання мае намер увесці навучанне па новым алфавіце ў 24 школах.

«Дэйлі уоркер»

Польскі фільм «Пасведчанне аб нараджэнні», пастаўлены Станіславам Разевічам, атрымаў Вялікую прэмію на 12-м Міжнародным кінафестывалі дзіцячых фільмаў у Венецыі. Польшча атрымала таксама асобую прэмію за лепшую тэматыку прапанаваных кінакарцін.

«Фольксштыме».

На радзіме Рабіндраната Тагора ў Калькуце ў прысутнасці Дж. Неру быў урачыста адкрыты музей Тагора. Недалёка ад дома, дзе нарадзіўся пісьменнік, Неру заклаў падмурак універсітэта драмы, музыкі і танцаў імя Тагора, які будзе садзейнічаць развіццю мастацтва ў краіне.

«Форум».

Шырокія колы Англіі актыўна змагаюцца за адмену ўстарэлага закона аб нядзельных днях. Па гэтым законе, прынятым некалькі стагоддзяў назад, у нядзелю забараняюцца тэатральныя паказы, танцы і музыка. Пад націскам грамадскасці на востраве Ман і ў іншых курортных месцах, дзе шмат замежных турыстаў, некалькім установам для забаў быў дадзены дазвол працаваць у нядзелю.

«Морген».

Сустрэчы ў рэдакцыі

По запрашэнню рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» пісьменнікі, дзеячы мастацтва і культуры прымаюць удзел у рэдакцыйных нарадах па абмеркаванню чарговых нумароў газеты. Рэдкалегія выказвае падзяку пісьменнікам А. Зарыцкаму, А. Маўзону, А. Бялевічу, А. Бачылу, кандыдату філалагічных навук Б. Лапаву, якія ў апошні час выступілі з аглядам газеты на рэдакцыйных нарадах.

Артыстка О. Пятрэнка выконвае ролю Аксаны Марчанка ў фільме «Украінская рапсодыя».

Саша Кобазеў у ролі Колькі Снегірова з фільма «Сябра мой, Колька!».

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

ФІЛЬМЫ Ў ВЕРАСНІ

Другую серыю каляровай мастацкай кінааповесці «Першыя выпрабаванні», створаную рэжысёрам Ул. Корш-Сабліным, выпускае на экраны рэспублікі кінастудыя «Беларусьфільм».

Карціна прысвечана дзейнасці беларускай інтэлігенцыі ў пераломную эпоху гісторыі — ад рускай рэвалюцыі 1905 года да пачатку першай сусветнай вайны.

Ролі выконваюць Э. Ізотаў, В. Карнілава, Н. Кусцінская, М. Яроменка, І. Срэценскі, Г. Глебаў, В. Тарасаў, Ф. Шмакаў, М. Названаў, В. Балашоў і інш.

Сцэнарый А. Куляшова і М. Лужаніна, аператар А. Булінскі, кампазітар Я. Глебаў.

Кадр з фільма «Іван Рыбакоў»

З цікавасцю сустрэнуць гледачы мастацкую кінааповесць «Сябра мой, Колька!» («Масфільм»). Яна сцвярджае палымяную нецярплівасць да бяздушнасці, нуды, казёншчыны і фармалізму. Фільм гаворыць аб працоўным выхаванні школьнікаў, аб даверы і шчырасці.

Дзеянне новага фільма маладых рэжысёраў А. Алава і В. Навумава «Мір уваходзячаму», пастаўленага імі на кінастудыі «Масфільм», адбываецца ў ноч з 8-га на 9-е мая 1945 года на тэрыторыі пераможанай Германіі. Ідэя карціны светлая і гуманная: на зыходзе ваеннай ночы нараджаецца чалавек: «Мір уваходзячаму»!

У аснову каляровай кінакарціны «Венецыянскі маўр» вытворчасці кінастудыі «Грузіяфільм» пакладзены неўміручы твор Шэкспіра «Атэла». Гэта мастацкі харэаграфічны кінатвор, у якім знітаваны кіно і балетнае мастацтва. Фільм пастаўлены выдатным савецкім танцоўшчыкам і балетмайстрам, народным артыстам СССР В. Чабукіяні, якому за пастаноўку балета «Атэла» (у кіно— «Венецыянскі маўр») і выкананне ў ім цэнтральнай ролі прысуджана Ленінская прэмія.

У верасні гледачы сустрэнуцца з Б. Бабачкіным у кінафільме «Іван Рыбакоў», створаным рэжысёрам В. Равенскіх і Е. Скачко на кінастудыі «Масфільм» па п'есе В. Гусева.

Каляровую мастацкую кінааповесць «Украінская рапсодыя» выпускае на экраны Кіеўская кінастудыя імя А. Даўжэнкі. Карціна расказвае пра лёс простай украінскай дзяўчыны Аксаны Марчанка, якая прайшла шлях ад сельскай дзяўчынкі да выдатнай спявачкі з сусветным імем, пра тое, як нараджаўся, мужнеў і сталеў яе талент.

Выхаванню маладога пакалення прысвечана шырокаэкранная кінакарціна «Канец старой Бярозаўкі», пастаўленая рэжысёрам В. Эйсымонтам на кінастудыі імя М. Горкага.

У верасні гледачы ўбачаць таксама зарубежныя мастацкія кінакарціны: «Варшаўская сірэна» (Польшча), «Адзін з нас» (ГДР), «Мядзведзь і здань» (Чэхаславакія), «Утоены рай» (Мексіка), «Пісьмо незнаёмкі» (ЗША) і інш.

Шмат цікавага раскажуць новыя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінафільмы «Мы бачылі Леніна», «Да жыцця вялікага», «Ліпкае павуцінне», «Пад шкляным небам», «Вялікі дар прыроды».

Н. КУЗЬМІЦКАЯ.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 00333

Друкарня імя Сталіна.